

משרד המשפטים

דין וחשבון

**הוועדה לבחינת יישום
דיני המשפחה**

**ירושלים, כסלו תשמ"ז
דצמבר 1986**

הערות חברים בוועדת לבחינת יישום דיני המשפחה בענין הסמכות הנכרכת

לכבוד

שר המשפטים

מר אברהם שריר

אדוני השר,

אחת מן השאלות הקשות העומדת להכרעתה של ועדה זו היא שאלת סמכות השפוט בענינים הכרוכים בתביעת הגירושין.

כתב הסמכות של הוועדה מטיל עליה בין היתר את התפקיד לבחון את הליכי ההתדינות במשפטי אישות במטרה להציע דרכים להקלת סבלם של בעלי הדין.

מלכתחילה ראתה הוועדה בנושא זה ענין שבסמכותה. ברשימת הנושאים הכלליים העמידה הוועדה על סדר יומה עם תחילת עבודתה את נושאי הסמכות. משהתעורר ענין הכריכה באקראי מספר פעמים במהלך דיוני הוועדה היה ברור כי ללא פתרון סוגיא זו לא ניתן יהיה להתגבר על חלק נכר מן הקשיים שהם מנת חלקם של המתדיינים בהליכים משפטיים בעניני אישות. זו אחת המכשלות העיקריות הרובצת לפתחם של המתדיינים, כפי שנראה במפורט להלן.

ועדה אשר קמה לבחון את הדרכים להקלת סבלם של בעלי הדין אינה יכולה להתעלם מאחד הגורמים המרכזיים לסבל זה.

המשך המכשלה מסכל חלק ניכר מן המאמצים לערוך שינויים בדיני המשפחה. הנצחת המצב הקיים תמנע את הסדרם היסודי של סדרי ההתדיינות ושל הליכי ההתדיינות בעניני אישות.

התופעה של מרוץ הסמכויות גוררת אחריה השגת יתרונות לאחד מבני הזוג על חשבון הסדר ראוי של עניני המשפחה בכללותה; והרי למניעתן של תופעות כאלה מקדישה הוועדה חלק נכר ממאמציה. התיקונים המוצעים על ידי הוועדה כשהם

יעמדו בצלו של מרוץ הסמכויות יהפכו בחלקם ואולי אף ברובם ל"הלכתא דמשיחא". יתר על-כך, תיקונים כאלה עלולים אף להחריף את מרוץ הסמכויות הואיל והם עשויים להוביל את בן הזוג להקדמת מועד נקיטת צעדים לא רצויים על מנת להנות מיתרונות ההתדיינות בערכאה זו או אחרת או על מנת להשיג סכולם של יתרונות כאלה.

- 2 -

לא הייתי עומד על הצורך בתיקון המצב אילולי האמנתי במיטב שיפוטי המקצועי כי חובה עלינו להסדיר אחת ולתמיד תופעה כאובה זו.

הבעיה העומדת לפנינו איננה שאלה פוליטית ואף איננה ענין דתי, כפי שאראה בהמשך; זו שאלה מקצועית שפתרונה מתחייב מנקודת מבט משפטית, להסדיר את התווה ובוהו השורר בענין זה, ומנקודת מבט מוסרית, מניעת הסבל מן המתדיינים.

יתרונה של הועדה הוא הרכבה המקצועי הבלתי תלוי בראשותו של שופט בית המשפט המחוזי.

משום כך סבור הייתי ועודני סבור כי ועדה כזו איננה בת-חורין להפטר מן העול הכבד, אשר הוטל עליה. הועדה היא תקוותם של מתדיינים ושל הצבור בכללותו והיא תחמיץ את השעה אם לא תממש את הצפיה של הצבור.

עקב חילוקי דעות באשר לסמכות הועדה לאור כתב המנוי לא הובא הענין לדיון הועדה ולהכרעתה. לדעתי, שגתה בכך הועדה ומצאתי לנכון להביא את חוות דעתי המקצועית ואת הנמקותי המפורטות לפני כבי שר המשפטים על מנת שיקח אותם בחשבון במסגרת הדיון בהסדר הכולל של הקלת סבלם של המתדיינים בעניני משפחה.

סעיף 3 לחוק שפוט בהי דין רבניים (נשואין וגירושין), תשי"ג - 1973, קובע כי כל ענין הכרוך בתביעת גירושין יהיה בסמכותו היהודית של בית הדין. במשך השנים נוצרו כללים טכניים מפורטים ומדוקדקים הקובעים את חלוקת

הסמכות לפרטי פרטים ועל פי דקויות עובדתיות וניסוחיות שונות. כתוצאה מן הכלל ודרך פיתוחו נוצר מצב לפיו המבקש לקנות סמכות בערכאה שיפוטית מסוימת בענין מסוים חייב לנקוט יזמה ולהגיש תביעה. הוגשה תביעת גירושין היא כורכת גם את ענין אחזקת הילדים וכל ענין אחר שנכרך בה במפורש. הוגשו עובר לתביעת הגירושין תביעות בענינים שונים בבית המשפט האזרחי, ימשיך הדיון בענינים אלה בבית המשפט ובית הדין ידון רק בתביעת הגירושין.

מרוץ הסמכויות יצר תופעה קשה בהתדיינות בין בני זוג בעניני אישות במציאות הישראלית:

- 3 -

(1) הוא מעודד תופעה של חוסר השלמה בין בני הזוג ומהווה תמריץ שלילי לפיוס בין בני הזוג. בני הזוג המעוניינים בהשגת יתרונות הנובעים מבחירת שפוט זה או אחר חוששים כי הם מסכנים את יתרונם אם יתנו הזדמנות לצד השני או ימתינו להסדר בדרכי שלום. הם נתבעים לפעול מיידית לבחירת הפורום שמא יקדימם האחר ויסכל את אפשרות הבחירה שלהם.

(2) כתוצאה מכך שוררת חשדנות בין בני הזוג והם נתפשים להלך רוח של התדיינות והכרעה שיפוטית.

(3) הצורך להכריע בשלב מוקדם על הליך שיפוטי מטיל על הצדדים נטל פסיכולוגי כבד. צורך זה מעביר מבחינת הצדדים את המוקד מהכרעה אישית חפשית להכרעה משפטית של עורכי הדין כתוצאה מלחץ הנסיבות.

מרוץ הסמכויות גורם לכך שגלגלי ההתדיינות השיפוטית יתחילו לנוע מוקדם מדי בשלב שעדיין עשויה להיות נכונות להסדר בדרכי שלום, בין הסדר של שלום בית ובין הסדר של גירושין.

(4) הדחיפה להתדיינות היא הרסנית באשר הצדדים משחררים את כל מלאי התחמושת של הטענות והם, בעצם עורכי דינם, טוענים את מכסימום הטענות האפשריות ועל ידי כך מרחיבים את הקרע בין בני הזוג בשעה של רגישות

מיוחדת. במקום ליצור כלים להרפיית המתח ולתור אחר אמצעים להסדר מערכת היחסים דוחפת השיטה המשפטית את הצדדים לתוך מערבולת של התדיינות ושולחת אותם לדרך ללא חזרה.

(5) הואיל והצדדים מבקשים לקנות סמכות בערכאה הרצויה לכל אחד מהם ותנאי לכך היא הגשת תביעה מסוימת, מכוון כל אחד לדרישות החוק. כתוצאה מכך מוסט הדיון האמיתי לכוונים לא ענייניים ולא רלבנטיים רק כדי למלא אחר מצוות הדין לשם קניית הסמכות.

(6) מרוץ הסמכויות הוא תהליך עתיר-זמן במובן זה שהוא מאריך באופן משמעותי את משך הדיון ללא תכלית. הזמן המושקע בהליך משפטי זה הוא לא רק מבוזבז וחסר תועלת אלא גם גורם המשפיע באופן הרסני על מערכת היחסים העתידה בין בני הזוג. הסחבת הנוספת הנגרמת כתוצאה מכך פוגעת בהשגת פתרון מכוויד ויעיל לטובת בני הזוג, שיקומם העתידי וטובת המשפחה בכללותה.

- 4 -

(7) מרוץ הסמכויות מייקר את ההתדיינות באופן ניכר. הוא מטיל על הצדדים נטל כספי נוסף המכביד על המשפחה.

(8) מרוץ הסמכויות גורם לבזבוז זמן שיפוטי יקר. הבזבוז הוא כפול: במערכת השיפוט האזרחית ובמערכת השיפוט הדתית. בהעדר תקנים לשיפוט ובעידן של קיצוצים תקציביים נפגע האינטרס הצבורי הן באבדן כספי ניכר והן בהארכת משך ההתדיינות של הצבור. במקומם של התדיינות מהותיות מתרוצצים בני הזוג במערכות השיפוטיות מבזבזים משאבים כספיים וכך את זמנם של בתי הדין ואת זמנם שלהם.

(9) ההתדיינות הפרלימנרית האמורה המתקיימת בכפילות בשתי המערכות השיפוטיות, גוררת אחריה לעתים קרובות החלטות סותרות ואי-התאמות והיא פוגעת גם באמון הצבור במערכת המשפטית.

בדרך כלל מוגשים גם ערעורים כפולים, לבית המשפט העליון ולבית הדין הרבני הגדול.

(10) הואיל ומרוץ הסמכויות מאפשר לצדדים להאריך מלאכותית את משך ההתדיינות ולהתיש האחד את כוחו של האחר הוא פועל להגדלת כוח המיקוח של הפחות להוט לגירושין או של בעל העורף הכלכלי הבטוח יותר. בכך הוא מהווה גורם נוסף, לא ענייני, בהחלשת מעמדו של אחד הצדדים ללא הצדקה מהותית בנסיבות הענין ומבלי שיהווה גורם רלבנטי למטרה זו.

(11) מרוץ הסמכויות חושף נקודות תורפה של המערכת השיפוטית והוא - כפרצה הקוראת לגנב-מאפשר שמוש לרעה בהליכים שיפוטיים. הוא גם בין השאר אחראי לתופעות של עשיית דין עצמי.

(12) בתהליך האמור יוצאים נפסדים ילדי בני הזוג. הארכת תקופת הביניים שהיא תקופה של חוסר בטחון יחסי ושל מאבק קשה בין בני הזוג, כתוצאה מהתדיינות בענין הסמכות, הרסנית לתפקודם של הילדים. הילדים נגררים לתוך המערבולת ואת הנעשה בתקופה זו קשה להשיב.

תוצאות הרסניות אלה מחייבות את המסקנה כי המצב הקיים אסור לו להמשיך.

- 5 -

כיוון הפתרון היחיד האפשרי הוא בטול מרוץ הסמכויות וקביעת ערכאת שפוט אחת המוסמכת לדון בענין כשלאחרת סמכות מקבילה בהסכמת כל הצדדים הנוגעים בדבר.

דרכי הפתרון האפשריות הן :

1. מסירת הסמכות המקורית לדון בכל הענינים הכרוכים בתביעת הגירושין לבית הדין הרבני המוסמך יחודית לדון בעניני הגירושין.

2. מסירת הסמכות המקורית לדון בכל העניינים הכרוכים בתביעת הגירושין לבית המשפט המחוזי בלי לפגוע בסמכותו היחודית של בית הדין הרבני לדון בתביעת הגירושין.

3. מציאת דרך ביניים של סמכות מוגבלת בזמן המוקנית לבית הדין הרבני לדון בעניינים הכרוכים בתביעת הגירושין. אם תוך הזמן הקצוב הוטל חיוב או כפיה לגט תשמר סמכות בית הדין. לעומת זאת, אם בתקופה זו לא נתנה הכרעה כאמור תעבור הסמכות המקורית לבית המשפט המחוזי ולבית הדין הרבני תהיה סמכות מקבילה בלבד.

במחשבה ראשונה נראית הדרך השלישית כפתרון מפתה. היא משאירה את הסדר כל העניינים הכרוכים בגירושין בערכאה המוסמכת להכריע בתביעת הגירושין ועם זאת יש בה תמריץ לבית הדין לסיים את הדיון בתביעת הגירושין בזמן קצוב. אולם במחשבה נוספת נדמה כי פתרון כזה יסבך את המערכת יותר מאשר ההסדר הנוכחי. כל ההכרעות בענייני רכוש וממון יהיו כלא היו אם לא התקיים התנאי האמור. אין טעם להרבות במשמעות החמורה של תופעה כזו. תקופת מעבר כאמור תהווה בסופו של דבר, לגבי חלק ניכר מן התיקים, זמן מבוזבז שהלך לאבוד. משך הדיון בתביעות בענייני גירושין יוארך עוד יותר לעומת המצב הנוכחי. לבן הזוג אשר יבקש לעצמו יתרון בהענקת סמכות למערכת השיפוט הדתית די יהיה בהגשת תביעת גירושין כדי להשיג מטרה זו; ואם כך חזרנו לנקודת המוצא ומה הועילו חכמים בתקנתם. יתר על כן, אם נכונה ההנחה הרווחת בקרב הצבור ונתמכת על ידי רוב עורכי הדין כאילו לאשה צומחים יתרונות מהתדיינות בבית המשפט המחוזי כי אז פתרון כזה פוגע באשה.

על פי הצעה זו, תוקנה לבית הדין הרבני הסמכות מרגע הגשת תביעת גירושין אף אם תביעות קודמות מצד בן הזוג האחר תלויות ועומדות בבית

המשפט המחוזי. הוראה כזו תעניק יתרון בלתי צודק לצד המבקש למנוע תוצאה לא רצויה לו בהליך המתנהל בבית המשפט האזרחי ואשר תוגש עוד קודם לכן. כל אימת שיהיה לצד לדיון חשש כאמור הוא יגיש תביעת גירושין ויעכב את הדיון בבית המשפט האזרחי לפרק זמן ארוך יחסית. יתר-על-כן באמצעות פתרון כזה יגבר חופש התמרון בין הערכאות ויורחב השמוש לרעה בהליכי בית המשפט. גם הגשת תביעות סרק לגירושין כדי לסכל סמכות עשויות להיות מעשה שביום יום, על פי הדרכה של פרקליטים, שבטיטואציה כזו ימלאו בכך את חובתם כלפי הלקוח.

מכל האמור לעיל נראה, איפוא, כי הסדר מוצע כזה אינו מביא כל פתרון בכניפו אלא להיפך הוא עשוי אף להחריף את הבעיות ומכל מקום אין הוא משפר את המצב הקיים.

משום כך נותרו שתי הדרכים הראשונות שביניהן יש לבחור.

כבר בשלב זה יאמר כי למרות היתרון התיאורטי שבקביעת ערכאה אחת אשר תכריע בכל הענינים הכרוכים בתביעת הגירושין בעת ובעונה אחת, הבחינה המעשית במציאות המשפטית הישראלית המיוחדת אינה מוכיחה זאת.

הקושי בהשגת גירושין ללא הסמכת הצדדים, ממילא מותר את ההכרעה בענינים הממוניים והרכושיים להסדר בין בני הזוג. בכך נעלם כליל היתרון שבהענקת סמכות לערכאה שענינה הכרעה בתביעת הגירושין. יתר-על-כן, בחלק ניכר מן המקרים בית הדין נמנע מהכרעה בעניני הממון והרכוש, מציע לצדדים להגיע ביניהם להסדר ומשאיר את התיק פתוח וללא הכרעה.

הקשר שבין הגירושין לבין הסדר עניני הממון והרכוש הופך להיות מלכודת לגבי מי שחפץ בגירושין. קשר כזה גורם לכך שחוטא יצא נשכר באשר הוא מעניק לסרבן מחיר גבוה בעד הסמכתו למתן גט.

- 7 -

הפרדה בין השלבים השונים של ההתדיינות לא תועיל אולי למנוע כליל את הלחץ והסחטנות, כל עוד ימשיך הקושי להשגת גירושין ללא הסכמת הצדדים ללוות את השיטה המשפטית הישראלית, אולם לפחות ישלל היתרון הבלתי מוצדק העומד לסרבן הגט היוצא נשכר בכך שכל הרכוש שצבר נשמר ברשותו. זאת ועוד, חלק הארי של בני הזוג מנסים להשיג לעצמם יתרונות רכושיים וממוניים במסגרת הליך הגירושין. אם ינותק הדיון בין השאלות הרכושיות והממוניות לשאלת הגירושין וכל עניני הרכוש והממון יוכרעו ללא תלות במתן הגט או בקבלתו לא יהיה עוד תמריץ לשלול את מתן גט או להמנע מקבלתו.

כך הוא סדר ההתדיינות במתקנות שבשיטות המשפטיות.

אך אפילו נשאר עדיין תמריץ לבן הזוג הלחוץ פחות למתן הגט למכור את הסכמתו בכסף או ברכוש יוטב מצבו של הצד המתבקש לתת תמורה בעד "חירותו", הסדר עניני הרכוש והממון יעמיד אותו על רגליו הוא ויאפשר לו עמדת מקוה נוחה יותר ומנוקדת מוצא טובה יותר.

הפרדה בין הענינים הכרוכים לבין עניני הגירושין תהווה מעין תחליף לצו של הפרדה המקובל בשיטות משפט שונות והוא רצוי במיוחד בשיטת משפט כשלנו.

אין בהפרדה דיונית כזו משום תמריץ לגירושין או נצול לרעה מצד התובע את הגירושין הואיל והדין המהותי עצמו צריך לשמש תריס נגד חששות כאלה. הדין המהותי יקח בחשבון גורמים כאלה אם אכן ימצא כי יש מקום להגיע לפתרונות מסוג זה.

אנו רואים, איפוא, כי ההפרדה הדיונית במציאות הקיימת איננה בחינת חסרון אלא יתרון דוקא.

לאחר שעברנו כברת דרך זו אנו כשרים להכריע בין החלופות השונות. אנו מעדיפים את הדרך הראשונה, דהיינו: מסירת סמכות מקורית לדון בכל הענינים הכרוכים בתביעת הגירושין לבית המשפט המחוזי כשלבית הדין הרבני סמכות מקבילה בענינים אלה.

- 8 -

קבלת חלופה זו תגרום להשוואת סמכותם של ערכאות השפוט, האזרחית והדתית, לעת גירושין לסמכותם במהלך הנישואין. הואיל ובחלק מן המקרים הגשת תביעת הגירושין היא מלאכותית ונועדה רק כדי לשלול סמכות מבית המשפט האזרחי ולקנות סמכות בבית הדין הרבני, ממילא יש הצדקה ענינית להשוואה כזו של הסמכות.

בדברים שאמרנו לעיל יש כבר הסבר טעמים להעדפת בית המשפט המחוזי ואנו מבקשים להוסיף על אלה נמוקים נוספים:

(1) הוראות הדין האזרחי המעניקות לבן הזוג זכויות מהותיות, כגון חזקת שיתוף והוראות אחרות של המשפט האזרחי, אינן מחייבות את בית הדין. כתוצאה מכך עלולת להשלל מבן הזוג מסיים זכויות שהוענקו לו כדין רק כיון שנקלע לסמכותו של בית הדין.

עקב כך מופלים אנשים על בסיס בחירת פורום ללא כל הצדקה ענינית.

(2) בית הדין הרבני ממשיך לפסוק בענינים מסוימים על פי מוסדות משפטיים שבדין העברי, שלדעת הבג"צ אינם מהווים עוד חלק מן המשפט הנוהג בישראל (למשל, פירות נכסי מלוג). כך שמס משול בפני עיוור. לא כל אחד מודע לזכויותיו ולא לכל אחד המשאבים לפנות לבג"צ כדי לחקן התוצאה.

גם בכך יש הפליה שלא כדין על בסיס בחירת פורום.

(3) יש מקום לצעד של השוואת דין ודיון באותם ענינים (כגון: החזקת ילדים, מזונות והסדר רכושי) במהלך הנשואין ולעת גירושין. השוני בפורום באותם ענינים מוליד סתירות וגורר אחריו פסיקה שונה. חלק ניכר מן המבוכה והסתירות הגוררים עוני דין יעלמו אם תוגשם השוואה כאמור.

- 9 -

לבנו נעשה גם באפליה כזו הואיל ואנו רואים אותה כחלק בלתי נפרד מן השיטה המשפטית שלנו. אך זו מציאות פגומה שאין מקום להשלים אתה ואין הצדקה להשלים אתה. אם ניתן לתקן פגם כזה מן הראוי לעשות כן. אין להאחז במצב הקיים כמודל לחקוי או להנצחה. לעת פתרון כזה יש למצוא תרופה כוללת. הואיל ורק בית המשפט המחוזי יכול לתת תשובות כוללות המאגדות את הדין הדתי עם הוראות המשפט האזרחי ובכך להגיע לתשובה אחידה וכוללת והענקת מלא הזכויות למתדיינים, הוא מהווה את ערכאת השופט ההולמת והמתאימה.

(4) בבית הדין הרבני מוענק בתביעת מזונות יתרון לנתבע. מזונות זמניים לא נתנים והמזונות צמודים ברוב הגדול של המקרים לתוספת היוקר ולא למדד, אליו צמודים חיובי המזונות הנפסקים בבית המשפט המחוזי. יתר על כן, על פי מחקרו של המוסד לבטוח לאומי בתי הדין פוסקים סכומי מזונות שגובהם נמוך משמעותית מן הסכומים הנפסקים בבתי המשפט המחוזיים. אין כל הצדקה לפגוע בצד החלש אלא בהסכמתו. בהעדר הסכמה מן הראוי לפנות לערכאה אחת וליצור אחידות בתוצאות לגבי כלל הזכאים.

(5) בית הדין הרבני מפעיל את דיני הראיות שלו ואת סדרי הדין שלו וכתוצאה מכך התוצאות משתנות לעומת דיון בבית המשפט המחוזי. השוואת התוצאות מחייבת דיון בערכאה המוסמכת ממילא על פי הדין הקיים לדון בענין באופן מקורי במהלך הנשואין דהיינו: בית המשפט המחוזי.

(6) הואיל ובמהלך הנישואין הסמכות המקורית לדון בעניני ממון ורכוש בין בני זוג הנה בידי בית המשפט האזרחי בחירה באפשרות של הענקת סמכות יחודית בענינים אלה לעת גירושין לבית הדין הרבני מאפשרת לצד כלשהו השגת יתרון בלתי הולם על ידי נקיטת הליך של גירושין שמטרתו היחידה או העיקרית היא השגה של יתרון כאמור.

יוצא, איפוא, כי הליקויים של המצב הקיים ימשיכו להיות דביקים גם בחלופה של הענקת סמכות מקורית בעניני ממון ורכוש במהלך הביעת גירושין לבית הדין הרבני. אם לתיקון המצב הקיים פנינו לא נתן לבחור בחלופה זו.

- 10 -

(7) בחלק גדול מעניני רכוש וממון מוטלות על בית הדין הרבני הוראות חוק טריטוריאליות "חילוניות". כך בעניני יחסי ממון לפי חוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג - 1973, וכך בענינים הנוגעים להחזקת קטינים וכך גם בעניני רכוש מסוימים מכוח חוק שיווי זכויות האשה. אם בית הדין יתעלם מהוראות אלה או לא יפסוק על פיהם אין מקום להעניק לו סמכות לדון בהם, שכן יש בכך משום פגיעה בזכויות מוקנות של צדדים. התעלמות כזו, שהיא המאפיינת את בית הדין, מאריכה את הדיון ומייקרת את ההליך באשר היא מחייבת את הצדדים לפנות לערכאות נוספות כדי לממש את זכויותיהם. אם בכוונת בית הדין ללכת בעקבות הוראות חוק אלה מה ההצדקה שבדין הדתי ובמשפט האזרחי להקנות לו את הסמכות המקורית. ההשכלה המשפטית, המאפשרת התמודדות עם הוראות הדין האזרחי, אינה מצויה בקרב דייני בית הדין.

(8) עניני הממון והרכוש מסורים בעיקרו של דבר להתנאת הצדדים והם מוסדרים על פי מנהג המדינה. אין לפיכך באופן מהותי שום פגיעה בדין הדתי בתחום דיני האסור וההתר אם תוקנה הסמכות לדון בעניני הממון והרכוש

לבית המשפט האזרחי גם כאשר תביעת גירושין תלויה ועומדת בבית הדין, אף אם הוגשה סמוך להגשת תביעת הגירושין או אף אחריה.

(9) מבחינת האינטרס של הצדק לצדדים שהוא מטרת ההליך השיפוטי, הדתי והאזרחי גם יחד, המצב הקיים לקוי ופגום. הואיל וממילא לבית המשפט האזרחי סמכות עניינית מקורית לדון בכל העניינים העשויים להכרך בתביעת גירושין כשהם נדונים שלא בהקשר לתביעה כזו אין השוני פוגע מהותית בדין הדתי או בבתי הדין הדתיים. הוא אמנם מצמצם את תחום הסמכות בקרות ארוע מסוים, אך אין בכך פגיעה מהותית או עקרונית, אלא טקטית בלבד.

(10) אין שום הצדקה עניינית מבחינת הסמכות ואין כל הצדקה מבחינת הדין הדתי להפלות בין מתדיינים על בסיס מועד הגשת התביעה. זהו שקול לא רלבנטי שמחירו בצדק, בעיוותים חברתיים ובעוול אישי אינו מצדיק את מה שנחזה להיות התועלת שבצדו, דהיינו: דיון מרוכז ואחיד בכל העניינים הכרוכים לתביעת הגירושין בבית הדין הרבני.

- 11 -

והואיל ובית המשפט המחוזי הוא הערכאה הראשונה והמקורית לדון בענייני המעמד האישי (שאינם בגדר ענייני נשואין או גירושין כהגדרתם בפסיקה) כשאין הם כרוכים בתביעת גירושין, והוא גם הערכאה המרכזית העוסקת בעניינים אלה בפועל, יש לקיים סמכות זו בידיו גם לעת דיון בגירושין. במיוחד אמורים הדברים לאור העובדה שהגשת תביעת גירושין היא במקרים רבים בחירה טכסיסית כדי להקנות סמכות לפורום מסוים דווקא ומשום כך היא חדלה לשקף את מצב הדברים כהוותם.

אם נצרך לכל אלה את הטענות שעמדנו עליהם לעיל בדבר יתרון ההפרדה הדיונית, את המגמה המוכרת של בתי הדין להניח ממילא את העניינים הכרוכים בתביעת הגירושין להסדרם של הצדדים ולהמנע מהכרעות ואת

הפגיעה בזכויות הצדדים (בדין המהותי) כתוצאה מן ההתדיינות בבתי הדין, נוכח כי מן הראוי להעדיף את ההתדיינות בענינים אלה בבית המשפט המחוזי.

המצב הקיים היום פוגע בחברה בכלל ובצדדים וילדיהם בפרט. במצב המשפטי הקיים, שבו ממילא נדונים כרגיל עניני הילדים וכך עניני הממון והרכוש בבית המשפט המחוזי-על פי הדין האישי בתוספת הוראות טריאטוריאליות שנחקקו על ידי הכנסת או שנקבעו על ידי בית המשפט העליון - הפתרון המוצע על ידינו הוא היחיד הנראה אפשרי כדי למנוע עוול. מניעת עוול היא חובה דתית כשם שהיא חובה מוסרית משפטית. לפיכך הצעתנו הנה לבטל את הלכת הכריכה הקבועה בסעיף 3 לחוק שפוט בתי-דין רבניים ולהשוות את דיני הסמכות בעניני המעמד האישי במסגרת תביעת גירושין לאלה במהלך הנישואין.

- 12 -

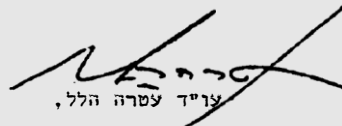
עם זאת, יצויין כי הלכת העיקר והטפל, שהיא פרי פיתוחה של הפסיקה, הקובעת כי הערכאה המוסמכת לדון בענין העיקרי מוסמכת גם להכריע בענין טפל ההולך אחר העיקר, במסגרת דיון בתביעת גירושין כמו גם במסגרת דיון בתביעה בענין של נישואין, תמשיך להיות חלק מדיני הסמכות. יתר-על-כן, בעקבות סעיף 3 לחוק שפוט בתי דין רבניים, נשארה שאלת התחולה של הלכת העיקר והטפל במסגרת תביעת גירושין בצריך עיון. עם טול ולמט הכריכה חדש ולמט העיקר והטפל ימיה מקום ומסגרת זאת יבין כל ענין לגופו. כאשר יהיה צורך חיוני ואמיתי להכריע בטפל כדי להגיע לעיקר יהיה לבית הדין כלי משפטי הולם להשגת התוצאה.

בכבוד רב וביקר ,

ד"ר אריאל רוזן-צבי ,

חבר הועדה

יוניד עטרה הלל ,

חברת הועדה

הנני מצטרפת לעמדה זו .

תוכן הענינים

1	מבוא
7	המוסד ליעוץ
13	ריכוז סמכויות בתי-המשפט בעניני המשפחה
28	סדרי הדיון
28	עורכי דין
34	יחסי ממון בין בני זוג
40	דירת המגורים
47	יחסי הורים וילדים
49	דרכים לזרוז הליכי הדיון
50	פתרון בעית העגינות כשהתובע בחוץ לארץ
52	כפיית גט
53	הכנסות אשה מנכסים כנגד מזונותיה
55	הוצאה לפועל
60	נספחים
60	נספח א': עמדת משרד העבודה והרווחה לענין אגף לעניני משפחה
64	נספח ב': טופס הרצאת פרטים בתביעה למזונות
68	נספח ג': נוסח פסק דין בתביעה למזונות

- 1 -

מ ב א

ביום כ"ד בכסלו התשמ"ג (10/12/82) מינה שר המשפטים, מר משה נסים, ועדה אשר כדברי כתב המינוי - "תבחן את דרכי יישומם של דיני המשפחה ותציע דרכים להקלת סבלם של בעלי-הדין".

בכתב המינוי נאמר עוד :

"בין היתר מתבקשת הוועדה לבחון את הליכי ההתדיינות במשפטי אישות, סדרי הדין בהם, מידת המעורבות הרצויה של השופט בדיון ותפקידו של כל אחד מן הצדדים והגורמים הנוטלים בו חלק.

כמו כן תבדוק הוועדה את יחסי הלקוח עם עורך-דינו (הדרכת הלקוח על ידי עוה"ד, שכר הטרחה, האפשרות להיפגש עם הצד השני, גישה חופשית של הצדדים אל בית-המשפט וכיו"ב).

מבלי לפגוע בדין האישי, מתבקשת הוועדה לבחון את האפשרות ולהציע הצעות לשנות את ההסדר הקיים בדין המהותי בענייני מזונות ויחסי-ממון בין בני הזוג".

כחברי הוועדה מונו :

השופט אלישע שינבויס, שופט בית-המשפט המחוזי בתל-אביב; השופט אהרן מלמד, שופט בית-המשפט המחוזי בחיפה נשיא בית-המשפט לנוער. פרופ' נחום רקובר, המשנה ליועץ המשפטי לממשלה. עו"ד שמואל בוקובסקי, יועץ משפטי של משרד העבודה הרווחה. עו"ד עטרה הלל, שנתמנה בהמלצת ארגון הנשים ויצ"ו. עו"ד אבנר מנוסביץ ועו"ד אריה קורץ, שנתמנו בהמלצת לשכת עורכי-הדין,

וד"ר אריאל רוזן-צבי, מרצה בכיר בדיני משפחה ובמשפט ציבורי בפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל-אביב.

השופט אלישע שינבויס מונה ליושב ראש הועדה. כמזכיר הועדה שימש עו"ד, יחיאל קפלן.

- 2 -

מליאת הועדה קיימה 28 ישיבות, שבמהלכן הופיעו בפניה עדים ומומחים שונים, כמפורט ברשימה המופיעה בסוף המבוא. כן הוגשו לועדה מספר תזכירים על-ידי הגופים המפורטים שם. הועדה פירסמה הודעות לציבור ובהן הזמינה כל מי שיש לו ענין במסירת מידע או בהבעת עמדה או דעה לכתוב לה. חלק ניכר מן המכתבים שהגיעו לועדה דנו בענינים אישיים שונים של מתדיינים הנידונים בערכאות. באלה לא מצאה הועדה מקום לדון, אם כי היא לקחה לתשומת לבה את התופעות שהצביעו על נקודות תורפה במצב הקיים.

חלק מן הפונים בכתב הוזמנו להופיע בפני הועדה. בנוסף לכך, הועדה עצמה יזמה הופעתם של אישים אחדים בפניה בהתאם לנושאים השונים שדנה בהם.

הואיל והענינים שנמסרו לטיפול של הועדה היו רבים ומגוונים והשתרעו על תחומים שונים של דיני המשפחה, התפצלה הועדה למספר ועדות משנה שנפגשו עם אישים שונים ביוזמת הועדה (ביניהם שופטים בבית-המשפט המחוזי, ראש ההוצאה לפועל, עובדי המוסד לביטוח לאומי, עובדי משרד הרווחה ועוד). חברי ועדות המשנה מסרו דוחות על פגישותיהם, למליאת הועדה. הועדה גם שמעה סקירות על הדין בשיטות משפט שונות במטרה לקבל פרספקטיבה השוואתית בענינים השונים שדנה בהן.

דיוני הועדה נמשכו זמן ממושך. הועדה קיימה מספר רב של ישיבות, והחומר שהיה עליה לעבור עליו לשם קביעת הממצאים והמסקנות ולשם הכנת הדו"ח היה רב מאוד, כיון שלמעשה כלל כתב המינוי תחומים המקיפים את מרבית עניני המשפחה.

הוועדה שקלה בשלב מסוים להגיש דו"ח ביניים, אך לבסוף החליטה כי עדיף להגיש דו"ח אחד כולל ומקיף. הטעם לכך הוא עקרוני. הוועדה סברה, כי יש חשיבות להצגת התמונה בכללותה ולהצעת המסקנות במכלול אחד כיון שהענינים השונים שבהם עסקה הוועדה קשורים זה בזה ותומכים בזה בזה.

הוועדה לא עסקה בתחום הסמכויות שבין בתי-הדין הרבניים לבתי-המשפט המחוזיים מאחר שנתעוררו ספקות אם נושא זה נמצא בגדר סמכותה, ואף לא בענינים, שבתחום סמכותם של בתי-הדין הרבניים, והמלצות הוועדה הינן רק לענינים המסורים לשיפוטם של בתי-המשפט, פרט לאלה הנתונים לשיפוטם של ערכאה אחרת.

- 3 -

הרקע למינוי הוועדה

דיני המשפחה בישראל, אינם אחידים. הם נידונים הן על-ידי ערכאות שיפוט דתיות והן על-ידי ערכאות שיפוט אזרחיות. בחלקם חל עליהם הדין האישי הדתי ובחלקם חל הדין האזרחי כפי שנחקק על-ידי הכנסת.

עקב רגישותו המיוחדת של הנושא ובשל הפיצול בערכאות, לא נערך עד כה דיון יסודי, שיטתי ומקיף בתחום דיני המשפחה. מפעם לפעם נחקקו חוקים שונים, שהוספו כנדבך על נדבך במבנה הקיים. חוקים אלה נועדו לפתור כפעם בפעם בעיה זו או אחרת או להסדיר תחום מוגבל, ולא תמיד נלקחו בחשבון, בעת החקיקה, הבעיות המיוחדות של תחום דיני המשפחה בישראל. חלק מן ההסדרים הם בבחינת טלאי על גבי טלאי, ובמשך השנים רבו התלונות מצד בעל-דין ועורכי-דין על תפקוד המערכת העוסקת בעניני המשפחה. בבתי-המשפט נסובו התלונות הן ביחס למבנה המערכת והן ביחס להליכי ההתדיינות וסדרי הדין. התלונות התמקדו בסבל הרב הנגרם למתדיינים, שענינם נדון כהליך אזרחי רגיל מבלי שהמשבר במשפחה יעמוד במרכז הדיון.

גם על ישראל לא פסחה המגמה המדאיגה של עליה בשיעור גירושין. על-פי נתונים סטטיסטיים אחד מתוך חמישה עד ששה זוגות נשואים היה מעורב בשנות השמונים בהליכי גירושין. לעומת זאת, במחצית הראשונה של שנות השבעים היה רק אחד מתוך תשעה עד עשרה זוגות מעורב בהליכים אלה (הנתונים מבוססים על השנתון הסטטיסטי לישראל, מסי' 36, 1985). תופעה מדאיגה נוספת מלמדת, כי מאז אמצע שנות השבעים חלה ירידה הדרגתית במספר הנישואין בכל שנה, ולעומת זאת חלה עליה הדרגתית במספר הגירושין בכל שנה (ראה בשנתון האמור).

שתי תופעות אלה, המצביעות על מגמה אחת, מביאות לכך שציבור הולך וגדל של בני-זוג, ילדים ובני משפחה קרובים אחרים, מוצאים עצמם נתונים במשבר משפחתי. נתונים אלה מלמדים כי בעיית המשבר במשפחה היתה לבעיה ציבורית-חברתית ראשונה במעלה, ולפיכך, חיוני למצוא דרך נאותה לבוא לעזרת זוגות ומשפחות כל עוד אפשר למנוע את שיאו של הסכסוך.

מינוי הועדה נעשה תוך היענות לרצונו לבו של הציבור. הועדה ערכה רשימת נושאים מפורטת, הנובעת מכתב המינוי, שבה דנה. כבר מלכתחילה היה ברור, כי לא ניתן יהיה לדון באופן מושלם בכל אחד מן הנושאים. עם זאת, הועדה לא ראתה עצמה בת-חורין להיפטר מן הדיון בענינים אלה.

- 4 -

הועדה בחנה מחדש את מטרתו של הליך ההתדיינות בדיני משפחה וביקשה לבנות מודל אחר של המערכת בכללותה. מודל כזה מתייחס למעמדו של כל אחד ואחד מן הנושלים חלק בהליך ההתדיינות ובהקשר לתפקידה של המערכת השיפוטית במסגרת דיון בעניני משפחה. במסגרת זאת עיקר הידוש שבמסקנותיה והמלצותיה.

עם זאת בחנה הועדה כל אחד מן הנושאים שבחרה לדון בהם כפי שהוא עומד לנוכח הוראות דינים אחרות ויחסן לדין האישי, וכך תוך התייחסות לצרכים החדשים ולנקודות התורפה שהתגלו בו. בכל נושא התמודדה הועדה עם הבעיות המרכזיות וניסתה להציע הצעות לפתרון משולב, אשר יעלה בקנה אחד עם המבנה

החדש המוצע על ידה ועם נקודות התורפה שהועלו. כך בחנה הוועדה את התאמת ההסדר לשאר דיני המשפחה תוך התחשבות בהוראות הדין האישי. הוועדה סבורה כי יש לראות את המלצותיה כמכלול אחד וקבלת כולן תביא לידי הקלה משמעותית ביותר במצבם של זוגות במשבר, ואף תביא לייעילות ולחסכון בשעות שיפוט במערכת המשפטית, הוועדה ניסחה גם עקרונות וגם הצעות מפורטות להסדרים, אולם לא הציעה נוסח לחקיקה, והניחה מלאכה זאת לאנשי משרד המשפטים, שהתמחותם בכך. הוועדה מוצאת חובה נעימה לעצמה להודות למזכירה, עו"ד יחיאל קפלן, שהיה לעזר רב בריכוז החומר לקראת ישיבותיה, בטיפול בכל הצדדים המנהליים הנדרשים ובמיון פניות הציבור.

בפני הוועדה הופיעו (לפי סדר הופעתם):

השופט ד"ר בן-ציון שרשבסקי, שופט בית-המשפט העליון לשעבר.

השופט ד"ר יצחק קיסטר, שופט בית-המשפט העליון לשעבר.

הדיין הרב אליעזר גולדשמידט, דיין בית-הדין הרבני הגדול לשעבר.

ח"כ שולמית אלוני

ח"כ (דאז) עקיבא נוף

- 5 -

עו"ד פליאה אלבק, מנהלת המחלקה האזרחית בפרקליטות המדינה, משרד המשפטים.

עו"ד עליזה אליצור, הממונה על החקיקה, משרד המשפטים.

נציגי ארגון גברים למען גירושין הוגנים.

נציגות ארגון נעמ"ת - עו"ד חביבה אבי-גיא, עו"ד שרה רוקה ועו"ד עפרה פרידמן.

הרב שמחה מירון, מנהל בתי-הדין הרבניים לשעבר.

ד"ר יצחק בריק, המשנה למנכ"ל משרד העבודה והרווחה.

ד"ר דן שניט, החוג לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת תל-אביב

תת-גונדר משה יפה, שרות בתי-הסוהר.

בפני ועדת המשנה הופיעו:

נציגות ארגון מ.צ.ו.ה - האגודה למשפט צדק ושלמות המשפחה - גב' פישר וגב' פלאי.

מסמכים שנמסרו לוועדה:

1. המלצות המוצעה למעמד האשה של ויצ"ו בראשותה של הגב' ס. לוונפיס.
2. המלצות ארגון גברים למען גירושין הוגנים.
3. עמדת משרד העבודה והרווחה לענין אגף לעניני משפחה (נכתבה ע"י ד"ר י. בריק, המשנה למנכ"ל).
4. הערות שופט בית-המשפט המחוזי בתל-אביב, חיים פורת, לדו"ח הוועדה לבדיקת המבנה והסמכויות של בתי-המשפט (ועדת לנדוי).

- 6 -

5. מסמך על קשיים ובעיות בהוצאה לפועל של פסקי-דין מזונות. נכתב ע"י גב' מרים סוקולוב, רשמת ההוצאה לפועל בתל-אביב.
6. פרוטוקול מפגישה של חברת הוועדה, עו"ד עטרה הלל, עם גב' ר. ברקאי, מנהלת ענף ביטוח ילדים ואמהות והממונה על ביצוע חוק המזונות (הבטחת תשלום), תשל"ב-1972, במוסד לביטוח לאומי, ועם גב' חנה פרידמן, עוזרת ראשית למנהלת הענף, משרד ירושלים.

- 7 -

המוסד ליעוץ

כשמתגלע סכסוך בין בני-זוג, זקוקים הבעל והאשה למי שיטה להם אוזן קשבת ויוכל, בעצה נבונה או בטפול נכון, לנסות ולשקם את חיי נישואיהם. בחלק נכבד מן המקרים יכול מוסד ליעוץ נישואין, אשר יקבל על עצמו את הטיפול הנכון בבני-זוג מסוכסכים, למנוע את הרס המשפחה ולכוון את שני הצדדים לדרך שתאפשר להם המשך חיים הרמוניים ותמנע את הסבל הוודאי לילדים המעורבים במחלוקת.

המוסד של יועץ נישואין פרטי, המקובל בארצות המערב, לא קנה אחיזה מספקת בישראל, ורק מיעוט קטן מן הנזקקים לו אכן מקבל את סיועו.

בתפוצות ישראל, כאשר כל בני הקהילה או רובם נזקקו למרא דאתרא - הרב המקומי הוא שימש כמיעץ, מטפל, מפשר ומיישר הדורים. הפניה אליו היתה ישירה לצורך קבלת עצה והדרכה, וממילא היו הצדדים מדברים עמו מלבם ולא היו מכוונים את דבריהם לצורך זכיה בדין.

מאחר שההיזקקות לרב אינה נחלת כל הציבור בישראל, נמצא שבני-זוג פונים מיד לדרך המשפטית, לבית הדין הרבני או לבית-המשפט המחוזי, לא לצורך קבלת עצה והדרכה, אלא כדי לטעון את טענותיהם ולזכות בדינם, וממילא אין דבריהם בפני הערכאות המשפטיות הללו משקפים בהכרח את הרגשתם האמתית. במצב כזה, אין הערכאות האלה יכולות, בדרך כלל, לשמש בתפקיד של מדריך ומיעץ, מטפל ומברר, המסוגל להביא את הצדדים לשלום-בית. פסקי-הדין יכולים רק לקבוע מי מהשניים נמצא צודק בעיני החוק או הדין, אך אלה אין כוחם יפה לשכך את המחלוקת.

על כן, אנו מציעים להקים מוסד ליעוץ ולרווחת המשפחה (להלן: המוסד ליעוץ), שאליו יהיו בני-זוג חייבים לפנות לטיפול בבעייתם לפני הגשת תביעה כלשהי הנובעת מקשרי הנישואין שלהם, כולל מזונות וגירושין.

מוסד זה, צריך להיות מורכב מאנשי מקצוע-פסיכולוגים, עובדים סוציאליים ומשפטנים-ווג' שיבחר בכך, יוכל לפנות אל הרב המקומי או רב אחר אשר ייקבע, כמטפל בענינם.

- 8 -

פניה זו תיעשה רק ע"י בני-הזוג עצמם, או כל אחד מהם בעצמו, ללא ייצוג משפטי. המטרה היא, שבני-הזוג יוכלו לפרוק מעליהם את כל המפריע להם, לקבל עצה כדי להימנע מפירוק המשפחה, ולהגיע להסדר הוגן במקרה של צורך בגירושין. לפי פניית הועדה ובקשתה לבחון את הרעיונות המפורטים בחוות דעת זו, הובעה בפניה עמדתו התומכת של משרד העבודה והרווחה, כפי שבאה לידי ביטוי בתסקיר המצורף כנספח א' לדו"ח. כן הובאה בפני הועדה עמדת רבני ערים המצדדת בכך, שלפני פניה לערכאה שיפוטית יופנו בני-הזוג לרב המקום.

מוסדות כאלה ליעוץ משפחתי קיימים במדינות שונות, כגון אוסטרליה ומדינות אחדות בארצות-הברית.

עקרונות

בבואנו להתוות את הדרך שבה יפעל המוסד ליעוץ, יש לתת את הדעת לעקרונות הבאים:

1. יש למנוע מצב שבו הפניה למוסד תעניק יתרון משפטי לאחד הצדדים.

כוונתנו לכך, שלא יהיה בכוחה של פניה כזאת לשלול מאחד מבני-הזוג את המגיע לו, כגון מזונות. לכך יש לאפשר להגיש בקשות לצוי ביניים גם תוך כדי פניה למוסד.

2. בחלק מן המקרים, התביעה המשפטית היא אכן המוצא היחיד הנתון לבן הזוג. יש איפוא להעניק שיקול דעת למוסד להחליט בכל שלב, החל מן הפגישה הראשונה, על סיום הדרך הטיפולית.
3. הפניה אל המוסד תהיה בגדר של חובה. אולם כדי שדרך זו תהיה אפקטיבית, יש לצעוד בה בהדרגתיות, כאשר בשלב ראשון החובה תחול רק על משפחות שיש להן ילד או ילדים ובשלב השני תרחב חובה הפניה גם לזוגות נוספים, על-פי הלקחים שיופקו מהנסיון.
- אין באמור, כמובן, כדי למנוע את זכות הפניה למוסד ליצור מכל זוג אשר יחפוץ בכך.
- 9 -
4. הואיל והמוסד יאויש על-ידי בעלי מקצוע שיתמחו בתחום זה, והואיל והצעדנו מחייבת הקצאת משאבים, יש לשקול את מידת התרומה של בני-הזוג לכיסוי הוצאות הטיפול בצורת אגרה פרוגרסיבית, לפי מצבם הכלכלי.
- אנו ממליצים כי הרשויות המתאימות יקבעו את פרטי תשלום האגרה תוך התחשבות בכך שאין לעודד חוסר שיתוף פעולה כדי להתחמק מתשלום האגרה.
- התשלום למטפלים ייעשה אך ורק ע"י המוסד ולא ע"י בני-הזוג עצמם. את המטפלים יראו לצורך זה כעובדי ציבור.
5. הקושי בהטלת חובה כזו הוא בהשגת שיתוף הפעולה של שני בני הזוג עם המטפלים. אין בכוונתנו לקבוע הטלת סנקציות על בן הזוג הסרבן, אך יש לחייב את הצדדים להופיע לפגישות עם הגוף המטפל. היעדר שיתוף הפעולה יהווה עילה מספקת להפעלת שיקול הדעת של המטפל בדבר סיום הטיפול.
6. תוך כדי תקופת הטיפול יוכל כל צד לפנות לבית-המשפט או לבית-הדין לקבל צוים שישמרו על זכויות קיימות, או יגנו על אחד הצדדים, כולל בקשות לעיכוב יציאה, שמירה על רכוש, מזונות זמניים, החזקת קטין

ואי-הפרעה למדור שקט. בקשות כאלה יוגשו בהליך מיוחד ויצויין בהן במפורש כי הצדדים מצויים בשלב הטיפולי.

בית-המשפט או בית-הדין, לפי הענין, יהיה רשאי לפנות למטפל במהלך השלב הטיפולי, לשם קבלת מידע על השלב שבו מצויים בני-הזוג. המטפל ידווח אם הטיפול החל, נמשך או הסתיים, ללא כל הסברים נוספים. אנו מציעים כי במוסד ליעוץ לא יהיו הצדדים רשאים להיות מיוצגים ע"י עורכי-דין. אולם עורכי-דין יורשו ליצגם בבקשות להליכי-ביניים בפני בית-המשפט או בית-הדין. הדיון בבית-המשפט ייערך בלשכת השופט.

7. המטפל יהנה מהסיון מוחלט, בלתי מותנה, ויוטל עליו איסור למסור לכל אדם כל ידיעה שהגיעה אליו במהלך הטיפול או ליתן כל חוות-דעת או הצעה שהיא פרי הטיפול.

- 10 -

8. למוסד ליעוץ יתמנו כמטפלים עובדי רווחה בעלי הכשרה לטיפול בעניני משפחה, פסיכולוגים קליניים או חברתיים בעלי הכשרה לטיפול בעניני משפחה, פסיכיאטרים, משפטנים, שופטים או דיינים בדימוס, רבני ערים, רבני שכונות ורבנים אחרים שיתמנו לצורך זה.

כן יוסמכו לשמש כמטפלים, אנשים שאינם נמנים על בעלי המקצוע המפורטים לעיל, שנמצאו מתאימים לכך והם בעלי נסיון בטיפול ברווחת המשפחה, ואשר יתמנו מביין המומלצים ע"י הארגונים המטפלים כיום בעניני משפחה או מוסדות אקדמיים העוסקים בהוראת עבודה סוציאלית.

המינוי למטפל יהיה ע"י שר הרווחה, אולם כל רב עיר ורב שכונה יהיה כשיר לשמש מטפל כנ"ל. מינויים של רבנים אחרים המתאימים לטיפול בבני-זוג יהיה בהמלצת הרבנות הראשית לישראל.

9. המסגרת לאבחון והערכה תהיה נפרדת מן המסגרת האחראית לטיפול בבני הזוג.

דרכי פעולה

1. יוקם מוסד ליעוץ ולרווחת המשפחה ליד משרד הרווחה, שיאוש ע"י פסיכולוגים, פסיכיאטרים, עובדים סוציאליים בתחום חיי הנישואין ומשפטים. הטיפול ייעשה ע"י צוות מטפלים או מטפל אחד, לפי הענין.
 2. כל זוג רשאי לפנות למוסד היעוץ כדי לקבל יעוץ וטיפול בבעיות שבעניני נישואין או שבין הורים וילדים קטינים.
 3. הוגשה תביעה משפטית בין בני זוג, יעוכב כל דיון בתביעה עד אשר יפנו בני-הזוג למוסד ליעוץ.
 4. אין באמור בסעיף הקודם כדי למנוע מבן זוג לפנות לערכאות לקבלת צוי ביניים, כגון מזונות זמניים, עיכוב יציאה מן הארץ, עיקול, או צוים למניעת הברחה רכוש.
 5. בדיון לקבלת צוי ביניים יהיו הצדדים רשאים להיות מיוצגים על-ידי עורכי-דין.
- 11 -
6. המוסד ליעוץ יעמיד לרשות צד הפונה אליו שאינו מעוניין להיות מיוצג ע"י עורך-הדין, סיוע משפט, כדי לסייע לו בפניות לערכאה שיפוטית בבקשות לצוי הביניים.
 7. יקבעו סדרי דין מיוחדים לסעדי בינים אלה, אשר יקנו לערכאות השיפוטיות סמכויות רחבות בתחום ניהול המשפט, כולל חקירת הצדדים, הזמנת עדים וחקירתם, קבלת ראיות וקבילותן.
 8. כל פניה למוסד ליעוץ תובא בפני בעל תפקיד של מתאם פעולות (להלן: המתאם). המתאם יראיין את הפונה, ולפי שיקול דעתו יזמק את בן-הזוג השני, בנוכחות רעהו או שלא בנוכחותו. לאחר מכן יחליט המתאם אחת מן ההחלטות הבאות:

1. להמשיך בטיפול במשפחה.
 2. להודיע לערכאה השיפוטית שאין מקום לשלב הטיפולי.
- החליט המתאם להמשיך בטיפול, יפנה את הזוג לצוות הטיפולי או למטפל. הזמנה שתוצא ע"י המטפל, דינה כהזמנה של בית-המשפט. המטפל יוסמך להזמין אדם ע"י צו הבאה.
- דינו של רב עיר או רב אחר, שהוסמך לכך ע"י הרשויות המתאימות, כדין המוסד ליצון, אולם הפניה אליו תהיה בהסכמת שני הצדדים.
9. בפני המתאם תהיה רשימת המטפלים, שאושרה ע"י שר העבודה והרווחה או מי שנתמנה על ידו לשם כך, וההפניה למטפל תהיה מתוך הרשימה האמורה.
 10. המוסד או הרב כאמור, יקבעו בכל שלב משלבי הטיפול, שהטפול הסתיים. כל שלבי הטיפול יהיו חסויים ולא יהיו קבילים כראיה בפני כל ערכאה שיפוטית. המטפל לא יגלה כל דבר שנתגלה לו אגב הטיפול. איסור זה כולל גילוי מידע לבית-המשפט או לבית-הדין, פרט למידע שיימסר במיזכר שיוציא המטפל כאשר יסתיים הטיפול בבני-הזוג.
- 12 -
11. הטיפול בבני-הזוג יהיה לצורך שיקום חיי המשפחה או הסדרתם. אם לדעת המטפל לא ניתן לשקם את המשפחה בשלמותה, יביא את הצדדים לידי הסדר הוגן ומוסכם, במידת האפשר, ובמיוחד לידי הסדר בדבר החזקת הילדים ומזונותיהם.
 12. בכל שלב משלבי הדיון תהיה הערכאה השיפוטית רשאית להפנות את המתדיינים למוסד ליצון, ולצורך כך לעכב את הדיון לתקופה שלא תעלה על ששה חודשים.
 13. יש לתקן את תקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984, בהתאם לאמור לעיל. יש להתקין תקנה שבה ייקבע, כי כל המטופלים במוסד ליצון יוכלו לנקוט

בהליכי ביניים כדי לשמור על סטטוס קוו גם כאשר טרם הגישו הביעה משפטית בנוגע לסכסוך בעניני משפחה .

אנו מצרפים בנספח הראשון לדו"ח זה את עמדת משרד העבודה והרווחה ביחס למוסד ליעוץ , שהוגשה לנו לפי בקשתנו .

- 13 -

ריכוז סמכויות בתי-המשפט בעניני המשפחהמבוא

המצב המשפטי הקיים, המתאפיין בפיצול הסמכויות לדון בעניני משפחה, בין בתי המשפט האזרחיים השונים. אינו רצוי. נושאים וענינים שונים הקשורים במישרין או בעקיפין לעניני משפחה מפורזים כיום בין הערכאות השונות של בתי-המשפט בישראל. בית-המשפט העליון דן בערעורים בנושאים אלה, ובשבתו כבית משפט גבוה לצדק דן אף בסעד של הביאס קורפוס ובפגיעות בזכויות הקטינים והוריהם. בית-המשפט המחוזי דן בעניני מזונות, אבהות, כשרות משפטית, אפוטרופסות, החזקת ילדים, אימוץ, היתר נישואין, רכוש, אישור הסכמים בין בני-זוג וכיו"ב.

בית משפט השלום דן בעניני מפגרים וחוסים וכפיית הטיפול בהם וכן בעניני חזקה ופירוק שיתוף במקרקעין ובעניני ממון שונים.

בית-משפט השלום לנוער דן בענינים פליליים ובעניני טיפול והשגחה של קטינים.

ריבוי הערכאות בנושאי משפחה מלווה בכפילויות ובהקבלות בסמכויות.

בשיפוט של בתי משפט לנוער בולטת כפילות זו. כך למשל עוסקים סעיף 26(1) לחוק הנוער (שפיטה ענישה ודרכי טפול), התשל"א-1971, כמו גם סעיפים שונים בחוק הנוער (טפול והשגחה), התשי"ך-1960, ובחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962 (סעיפים 27, 68 ועוד), באותו ענין, דהיינו בהגבלות על זכויות ההורים ועל אפוטרופסותם לגבי הילד. הגבלות כאלה מסורות לסמכויותיהן של ערכאות שיפוט שונות בהקשרים שונים.

הקשיים הנגרמים בדיונים ביחס לקטינים בעטייה של כפילות זו בולטים במקרים אחדים, שנידונו בבית-המשפט העליון בשנים האחרונות. נסקור בקצרה כמה מהם.

- 14 -

בע"א 783/81 (טרם פורסם) דן בית-המשפט העליון בבקשה של אב להחזרת בנו הקטין מבית הורי אשתו המנוחה למשמרתו.

בבית-המשפט המחוזי נידונה הבקשה במשך כשנה, ובפסק-הדין הורה בית-המשפט להחזיר את הקטין לחזקת אביו תוך ששה חדשים, אולם איפשר הארכה לתקופה שלא תעלה על שנה.

הוגש ערעור ובית-המשפט העליון החליט שהקטין יועבר לחזקת אביו.

כשבוע ימים לפני מועד ההעברה פנה ב"כ היועץ המשפטי לממשלה לבית-המשפט לנוער בבקשה להכיר בקטין כקטין "נזקק" כאמור בסעיף 2 (6) לחוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך-1960. מאחר שתקופת ההכנה היתה קצרה מדי והעברתו בשלב זה היתה עלולה להזיק לשלומו הנפשי, התבקש בית המשפט לנוער לדחות את מועד העברתו לאביו בששה חודשים נוספים.

בעקבות בקשה זו פנה האב לבג"צ וקיבל צו על תנאי, בין היתר גם נגד השופט על-פי חוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך-1960, ובו נתבקש להשיב מדוע לא יימנע מלדון בבקשה שהוגשה לפניו. בעקבות הודעתה של באת כוח היועץ המשפטי לממשלה, לפיה אין עוד כוונה לפעול לפי חוק הנוער, הוחלט לבטל את הצו בבג"צ, יחד עם דחיית העתירה.

הילד שלגביו נערך הדיון היה כבן שנתיים וחצי כאשר התחילו הדיונים, והעברתו לאביו בוצעה בגיל חמש וחצי, לאחר שלוש שנים. תקופה זו היתה מוארכת לא במעט אם גם בית-המשפט לנוער, היה נכנס לתמונה.

בע"א 237/79, פ"ד לג (3) 393, נידונו שתי תביעות שהוגשו בשנת 1973 על-ידי הורים להחזקת ילדיהם במשך שלוש שנים לאחר מכן פסק בית המשפט המחוזי שהילדים יישארו אצל אביהם עד תום שנת הלימודים (כ-7 חדשים) ולאחר מכן

יימסרו לאמס. כן קבע בית המשפט הסדרים מפורטים לגבי תקופת הביניים. על פסק דין זה הוגש ערעור לבית-המשפט העליון, ובמקביל הוגשו שתי בקשות, על ידי האב והאם, לשינוי ההסדרים הזמניים.

- 15 -

לפני תום תקופת הלימודים הגישה פקידת סעד בקשה לבית המשפט לנוער, לפי חוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך-1960. על החלטה שניתנה הוגש ערעור לבית-המשפט המחוזי. הערעור נדחה ועל כך הוגש ערעור לבית המשפט העליון. הוא דחה את הערעור והתייחס בשלילה למצב הנוכחי המאפשר דיון בערכאות שונות.

דוגמאות אלה משקפות מציאות עגומה, שהיא נחלתם של קטינים במצב החוקי הנוכחי. משפט לגבי קטין אחד יכול להתקיים בפני שבע ערכאות שונות בנושאים שונים מבחינה משפטית (אימוץ, אפוסטרופסות, משמורת, החזקה וערעורים). למרות שאינם שונים מבחינה מהותית לגבי הקטין, עתידו וזכויות הוריו לגביו. אנו סבורים כי בעיה כאובה זו תבוא על פתרונה ע"י ריכוז הסמכויות שיביא לפישוט וקיצור ההליכים במשפטי קטינים וימנע סבל מהקטינים ומהוריהם.

גם ענייני הרכוש עשויים להיות נושא להתדיינות כפולה בערכאות אזוריות שונות. מחד, דיון בעניני חזקה ופירוק השיתוף במקרקעין, ובעניני ממון שונים, בבית-משפט השלום, ומאידך, דיון בענינים של הצהרה בדבר השיתוף ברכוש, או צוי מניעה שונים בקשר לניהול עניני הרכוש, בבית-המשפט המחוזי. בית-המשפט המחוזי דן גם בנושא הדירה בהקשר של זכות המדור של האשה והילדים ואף רשאי להוציא צוי מניעה שונים להבטחת זכות זו, ואילו בית-המשפט השלום מוסמך לדון בעילות הקניניות, הגנת החזקה ופירוק השיתוף, הנוגעות לדירת המגורים.

תביעות רכוש בין בני-זוג שחלקן בסמכותו של בית-המשפט המחוזי וחלקן, (בעיקר חזקה ופירוק המקרקעין) בסמכותו של בית-משפט השלום, עשויות להתנהל

בשתי ערכאות אלה בעת ובעונה אחת או בסמיכות זמנים. וכל זאת לצד הסמכות המוקנית לבתי-הדין רבניים לעניני מזונות, גירושין והכרוך בהם. הסמכויות החוקיות הכפולות, כמפורט לעיל, מעניקות לבתי-המשפט בישראל שיפוט רחב ביותר בעניני המשפחה, ולהחלטותיהם של בתי-המשפט עשויה להיות השלכה חשובה ולעתים אף מכרעת לגבי הסכסוכים בעניני נישואין וגרושין הנתונים לשיפוטם של בתי-הדין הדתיים.

ניתן להביא דוגמאות רבות על יחסי הגומלין שבין ההליכים השונים בערכאות משפטיות שונות. פסיקת ערכאה אחת משפיעה לעתים במדה מרובה על הכרעת ערכאה אחרת ביחס לעתיד הנישואין או הגרושין ועתידה של מערכת היחסים בתוך המשפחה.

- 16 -

כך, למשל, הכרזת אבהות יכול שתהיה לה השלכה מרחיקת לכת על זכות המזונות וזכויות אחרות. גם דיון בתביעת מזונות מאפשר לשופט להתערב בעניני המערכת המשפטית ויחסי הגומלין שבין מרכיביה, ולנסות להביא פיוס או להסכם כולל לגירושין. בית-המשפט הדין, לדוגמה, בענין "מרידה" וחובות בני-הזוג זה לזו, קובע במקרים רבים בעצם פסיקתו נורמות של התנהגות במשפחה. תכופות עשוי פסק דין למזונות להכריע את עתיד המשפחה, לפירוד או לחיים משותפים.

השפעה מיוחדת בהקשר זה נודעת לצו מניעה לסילוק בן-זוג מן הבית. בית-המשפט העליון לא ראה אמנם בצוים אלה צוי הפרדה כמשמעותם בשיטות משפטיות שונות, אולם כל הסדר הנוגע לדירת המגורים משפיע בהכרח על מערכת היחסים שבין-בני הזוג.

הצעתנו לריכוז סמכויות בעניני משפחה נובעת גם מתוך הכרתנו שהפיצול הקיים בהתדיינות מזיק לצדדים, כיון שאינו מאפשר פתרון הבעיות הסבוכות בתחום זה.

ההתדיינות הכפולות גם מאפשרות ואף מדרבנות את הצדדים לתמרונים ולטכסיסים משפטיים שונים ומגוונים, הגורמים בסופו של דבר לפגיעה קשה במתדיינים עצמם, ובמיוחד בקטינים, לעינני דין ולעתים אף לעיוות דין.

מציאות משפטית כזו עלולה לגרור אחריה טעויות מצד שופטים ואנשי המשד לרוחה לעתים קרובות נקבעות, בתוך תקופת המאבק הממושכת, עובדות בשטה, בעלות השלכה מכרעת על תוצאות הדיון המשפטי, למשל בעניני רכוש או בעניניהם של קטינים, כגון התהדקות הקשרים בין הקטיני לבין אחד ההורים או בינו לבין המשפחה המועמדת לאימוצו. מצבים כאלה מקשים לאחר מכן על הכרעת בית-המשפט ומהווים לעתים שיקול מכריע בהחלטתו, דבר הפוגע בזכויות היסוד של צד זה או אחר.

דיונים מקבילים מעוררים מתח רב בין הצדדים ולעתים גם בין באי-כוחם, הנפגשים ומתמודדים באותו ענין בערכאות שונות. מתח זה גורם לעקשנות, לעוינות, ומונע תכופות אפשרות לשכנע את הצדדים לראות נכוחה את חוסר ההגיון שבהתנהגותם ואת הנזק הנפשי והכספי שהם, כמו ידיהם, גורמים לעצמם.

- 17 -

בעיית הסמכויות המקבילות להגבלת זכויות ההורים ולקביעת מקום ילדיהם ועחידם, שניתנו לבית-המשפט המחוזי ולבית-משפט השלום, הוחרפה עוד יותר על-ידי התיקונים האחרונים בחוק אימוץ ילדים, התשמ"א-1981 והשינויים בחוק הכשרות המשפטיים והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962. כתוצאה ממצב חוקי זה נוצרת מעין תחרות סמויה בין הערכאות השונות, שגבולות סמכויות הדיון שלהן טושטשו במציאות. בכך נפתח פתח נוסף לבעלי הדין ולעורכי דינם לטכסיסים ולתמרונים משפטיים בלתי-רצויים.

גם ביחס לפקדי סעד קיימת כפילות לא רצויה. בית-המשפט רשאי להיעזר בשרותי הסעד ולהפיק מהם מידע חשוב, שינחה אותו הן לגבי המלצות בענין הנדון בפניו והן לגבי דרך ביצוע החלטותיו.

החוק מעמיד עובדים סוציאליים רבים ובתפקידים מגוונים לרשותו של בית המשפט. מיונם, לפי סדר החקיקה, הוא כדלקמן:

1. חוק גיל הנישואין, התשי"ו-1950.
 2. חוק הסעד (סדרי דין בעניני קטינים, חולי נפש ונעדרים), התשט"ו-1955.
 3. חוק שרוחי הסעד, התשי"ח-1958.
 4. חוק הנוער (טיפול והשגחה), התשי"ך-1960.
 5. חוק הכשרות המשפטית והאפטרופסות, התשכ"ב-1962.
 6. חוק הפיקוח על המעונות, התשכ"ה-1965.
 7. חוק ההגנה על חוסים, התשכ"ו-1966.
 8. חוק הסעד (טיפול במפגרים), התשכ"ט-1969.
 9. חוק להסדר התדיינות בין בני זוג, התשכ"ט-1969.
 10. חוק אימוץ ילדים, התשמ"א-1981.
- קציני מבחן: לפי פקודת המבחן (נוסח חדש), התשכ"ט-1969.

סעיף 7 לחוק הסעד (סדרי דין בעניני קטינים, חולי נפש ונעדרים), התשט"ו-1955 קובע ש"ענין העומד להכרעה בבית משפט, ושהכרעתו חייב או רשאי בית המשפט להביא בחשבון את קטינותו של קטין", ניתן להיעזר בו בפקיד הסעד.

- 18 -

במקביל לפקיד סעד זה קיים פקיד הסעד לחוק הנוער, המטפל בקטינים הנזקקים לטיפול והשגחה, קצין המבחן (המטפל בקטינים שעברו עבירה), פקיד סעד לחוק האימוץ (הפועל כאשר מדובר בבקשה לאמוץ קטינים), פקיד סעד לחוק הסעד המיוחד למפגרים (כאשר מדובר בקטינים מפגרים), ופקיד סעד נוסף (לקטינים ה"חוסים" לפי משמעותו של חוק ההגנה על חוסים).

מצב זה עלול לגרום לכפילויות, תחרות, אי תיאום ובזבוז משאבי כוח האדם המצומצם, במיוחד כאשר החוקים הנ"ל מתיחסים לערכאות שונות של בתי המשפט, שלהן גישות שונות לנושאי הרווחה והמשפחה.

כפילות זו מעוררת בעיות בהפעלת שרותי הרווחה. למשל, אם קטיף עבר עבירה והתברר שהוא מפגר או על סף הפיגור ועניינו מובא בפני בית-המשפט לנוער, לא ברור מי יעקוב אחר ביצוע ההחלטה שתינתן, קציף המבחן או פקיד הסעד?

כאשר קובע בית-המשפט שהקטיף אינו פטור מאחריות פלילית כמפגר, אך הוא מפגר וזקוק לסידור במוסד במיוחד, נעול או פתוח, למפגרים, וניתן צו מעון לגביו, מי האחראי לביצועו, הממונה על המעונות או פקיד הסעד המיוחד למפגרים?

עקרונות

בבואנו להציע דרכי פעולה לפתרון הבעיות הנזכרות לעיל, ראינו לנגד עינינו את המצב בארצות שבהן הוקם בית-משפט למשפחה, המבוסס על העקרונות הבאים:

1. כל סכסוך שהצדדים המעורבים בו הם בני-הזוג או ילדיהם, מעיד על קרע ברקמה המשפחתית. הוא רק סמפטום המעיד על מחלה עמוקה יותר ולכן מחייב טיפול כולל, להבדיל מהכרעה בודדת בבעיה אשר הובאה לפני בית המשפט. אין לטפל בסכסוך בבעיה פלונית בעניני משפחה כאילו היה תביעה כספית או קנינית רגילה, אלא כחלק ממכלול רחב שמטרתו הכרעה בסכסוך המשפחתי הכולל.

- 19 -

לעתים קרובות, הבחירה בדרך משפטית כלשהי, או הבחירה בהליך משפטי כזה או אחר, היא פונקציה של שיקולי אסטרטגיים וטקטיים של בני-הזוג במאבקם על רכוש המשפחה, על החזקת ילדיהם והתרת קשר הנישואין ביניהם. במקרים רבים ההליך המסוים שנבחר אינו מבטא את הסכסוך האמיתי והוא

נבחר כדי להשיג מטרת אחרות, רחוקות יותר, שענינן במשבר המשפחתי בכללותו. גם מבחינה זו לא יהיה זה מן הראוי להשקיע על הבקשה המובאת לפני בית המשפט בבדידותה אלא כקצה הקרחון של הקרע במשפחה או באחת החוליות של שרשרת המאבק בה.

זאת ועוד. גם אם ההליך המשפטי שנפתח מבטא מצוקה אמיתית במישור הנידון (מזונות למשל), הרי השלכות הדין ותוצאותיו עשויות להיות מרחיקות לכת מעבר לחיוב הכספי. כל הכרעה שיפוטית בתחום זה מן הראוי שתקח בחשבון את ההתפתחות הצפויה, את התוצאות העשויות לנבוע מהכרעה במגזר הצר על בני-הזוג וילדיהם ואת ההשלכות הצפויות ממהלך הדין ותוצאותיו.

במהלך בירורה של תביעה כלשהי בעניני משפחה בבית-המשפט או בבית-הדין, נפרשת ממילא היריעה כולה. בני-הזוג מעלים טענות תביעה והגנה שיסודן באופי הצדדים, בהתנהגותם במהלך החיים המשותפים, באפשרויות הכלכליות והרכשויות העומדות לרשות כל אחד מהם וכיו"ב. לאור תפיסה זו, אין טעם ותכלית בניהול התדינויות בכל הליך והליך באופן נפרד.

2. אין לנתק את הצד הטיפולי מן הצד המשפטי. בתי-המשפט ובתי-הדין לבדם אינם ערוכים לטפל בסכסוכי משפחה. בית-המשפט הוא אחד מן הזרועות המסדירות את עניני המשפחה. הרשויות המטפלות והעוסקות ברווחת המשפחה ויחידיה הן חלק בלתי-נפרד מהסדר הסכסוך במשפחה, והן חייבות לעבוד תוך חיאות מלא עם בתי-המשפט, ובתי-הדין, לעמוד לרשותם במהלך הכרעותיהם בסכסוכי משפחה ולהיות בקשר רצוף עמם בכל ענין הנתון לסמכותם ולהכרעתם. בדיון בעניני משפחה לא תמיד נדרשת הכרעה משפטית כבסכסוך רגיל; לעתים קרובות נדרש טיפול והבאת הצדדים לידי הסדר משותף.

- 20 -

3. הכרעה בסכסוך בעניני משפחה, במיוחד כאשר מעורבים בו ילדים, מחייבת מיומנות וכישורים מיוחדים, ובצד כשרון השפיטה הרגיל, מנת חלקו של כל שופט, היא טעונה התמחות מיוחדת ונסיון רב.
4. בהפעילו את סמכויותיו ובישמו את המערכת הטיפולית, על בית-המשפט לפעול בתוך מסגרת פרוצדורלית שונה מזו הנהוגה בבתי-המשפט שלנו בענינים אזרחיים או מסחריים. רמת המעורבות של השופט חייבת להיות גבוהה ויכולת הנגישות שלו להומר הראיות הזמנת העדים וחקירתם צריכות להיות בעלת היקף רחב. על השיטה בעיקרה להשאיר אפשרות של יוזמה לבית-המשפט ולא לדבוק בהליך אדברסרי, כאשר עורכי-הדין של בני-הזוג מסייעים לבית-המשפט בהבהרת עמדות הצדדים ובגיבוש פתרון אשר יתקבל על דעת המתדיינים. השיטה האדברסרית הנהוגת גורמת להקצנת עמדות הצדדים, להחרפת הסכסוך ולהעמקת הקרע ואין בה תרומה חיובית לבית-המשפט הנחלץ לעזרת בני-הזוג והמבקש לרדת אל שורש המשבר ואל חקר האמת.
5. סמכות הדיון בעניני משפחה בבית-המשפט המחוזי (למעט בענינים שבסמכותו של בית-הדין הרבני) הנה כוללת וחובקת את כל תחומי הסכסוכים שבין בני-זוג וילדיהם. בית-המשפט עוסק לא רק בצדדים האזרחיים של הסכסוכים ובהכרעות בעניני קטינים, שלומם וטובתם במובן הרחב של המלה - אימוץ, אומנה, הכרזה על קטין נזקק וכיו"ב - אלא גם בהיבטים הפליליים הכרוכים בחוקי הנוער. בית-המשפט, הדן בעניני משפחה בנידון זה הוא איפוא לא רק בית-משפט שהתמחותו בסכסוכים בתוך המשפחה, אלא טריבונל לעניני ילדים, שהרי הא בהא תליא.
6. ריכוז סמכויות ייעל את המערכת, יימנע כפילויות בדיון ובהכרעות שיפוטיות, יאפשר פתרון שיטתי ומגובש יותר, יקצר את ההתדיינות, וכפועל יוצא יביא לפתרונות טובים יותר ויחסל את פיצול סמכויות גם בתוך מערכת בתי-המשפט האזרחיים כמפורט לעיל.

דרכי פעולה

אנו ממליצים על הקמת מדור לענייני משפחה בבתי המשפט המחוזיים במדינת ישראל, לאור העקרונות שפרטנו לעיל.

- 21 -

המשך המצב הקיים טומן בחובו נזק כבד לאינטרס חיוני של החברה בישראל, לרווחתו של הפרט בשעות הקשות של חיו ולעתידם של ילדים. המסגרת הקיימת מסכלת גם את זכותו הבסיסית של האזרח להיעזר בשירותי המדינה לשם פתרון בעיותיו הסוציאליות והאישיות.

כדי ליהנות מיתרונות המערכת האחידה במידת האפשר אנו מציעים את המבנה הבא:

1. ריכוז כל הסמכויות בענייני משפחה וילדים, המסורות לערכאות שיפוט אזרחיות שונות מכוח דברי חקיקה שונים, בערכאה אחת - בית-המשפט המחוזי. הסמכויות יופעלו באמצעות מדור מיוחד שיוקם בכל בית-משפט מחוזי.

בית-המשפט המחוזי הוא היום הערכאה העיקרית בין הערכאות האזרחיות העוסקות בענייני משפחה וקטינים, ומן הראוי שימשיך להיות הציר העיקרי של המערכת. זאת, כדי לאפשר העמדת כוח שיפוטי מנוסה לטיפול בתחום זה וכדי ליצור יחס של כבוד לדיון מצד בעלי הדין.

גם הצורך בערכאה סמכותית, בעניינים שמעורבים בהם רגשות מנוגדים, היוצרים עוצמת התנגדות להחלטות שאינן נראות בעיני צד כלשהו, והאפשרות ליהנות מעזרים ואמצעים שקל יותר להשיגם בערכאה גבוהה יותר, היוקרה הסמכות וההשפעה מחייבים מסקנה זו. אם נצרף לכך את המורכבות המיוחדת שבדיונים בענייני המשפחה, שתגבר אם תאומן המלצתנו בנוגע לסמכויות בית-המשפט הדין בענייני משפחה, נמצא כי מן הראוי שריכוז הסמכויות יהיה בבית-המשפט המחוזי.

2. בהקשר זה מן הראוי גם לבטל את סמכותו של בג"צ בעניני משמורת קטינים. תופעה זו יסודה בשורשים היסטוריים, והיא נשמרה עקב טעמים שונים. גם אילמלא היינו ממליצים על ריכוז כל הסמכויות בערכאה אחת, היה מקום לשקול החזרת השיפוט בעניני הביאס קורפוס של קטינים לבית-המשפט המחוזי, על אחת כמה וכמה אמורים הדברים בבואנו לרכז את כל הסמכויות בעניני משפחה וילדים בערכאה אחת.

- 22 -

הדיון בעניני משמורת קטינים בבית-המשפט המחוזי ובד-בבד גם בבג"צ, אף כי בתחומים מוגבלים כפי שנקבעו בפסיקה, אין לו כל הצדקה עניינית. לעתים קרובות מסרבל דיון כפול כזה את ההליך, מאריך אותו, מאפשר לקבוע עובדות גם בניגוד לדרישות הצדק, גורם לבזבוז אנרגיה שיפוטית בסוגיות מיותרות של סמכות ולהוצאת משאבים כספיים של הצדדים להתדיינות סרק, הגורמות להעמקת הקרע.

יתר-על-כן. משקבענו כי בית-המשפט המחוזי יהיה הערכאה האזרחית שתעסוק בעניני המשפחה, והוא שידון בטובת הקטין, (במקביל לסמכותו של בית-הדין הרבני), מן הדין שלבית-המשפט יהיו כל הכלים והאמצעים להכריע בענין בלי שיוותר סרה עודף כלשהו בערכאה אזרחית אחרת ולו גם בדרגה הגבוהה ביותר. בדרך כלל, הדיון בבג"צ אינו מאפשר את חקירת הצדדים, אין הוא יכול לערב את שירותי הרווחה ולשתפם ואין הוא מיתר את הדיון עצמו. גם מצב דברים זה גורם לכפילויות בדיון. הצורך באחידות הדיון, תפיסתנו שיש צורך ברכוז סמכויות והמלצתנו להלך ביחס להתמחות של שופטים בתחום זה, מחייבים את המסקנה בדבר העברת סמכותו של בג"צ בתחום זה לבית-המשפט המחוזי.

3. גם ענינים פליליים של מבוגרים עשויים ליפול למסגרת המדור לעניני משפחה. התנאי לכך הוא, שתהיה זיקה הדוקה בין מעשה העבירה שבכתב האישום לבין חיי הנישואין או יחסי המשפחה וכאשר גזר-הדין בענין

הפילי משליך באופן ישיר והדוק על מערכת היחסים בתוך המשפחה. ממכלול זה יש להוציא פשעים חמורים אפילו אם הם נעשים במסגרת המשפחה.

4. במדור לעניני משפחה בבית-המשפט המחוזי תהיה חלוקת עבודה בין השופטים לפי התמחויותיהם המיוחדות בנושאים של דיני משפחה כלליים (מזונות, מדור, רכוש, כספים וכיו"ב), ענינים אזרחיים של נוער (כשירות, אפוטרופסות, אחזקת ילדים, משמורת ואימוץ) וענינים פליליים (מבוגרים ונוער).

המשפטים הפליליים של מבוגרים ישמעו בפני שופטי המשפחה באגף הפילי של בית-המשפט, כדי להשאיר את המגמה ההרתעתית בעינה. השופטים שידונו בענינים אלה יהיו בעלי נסיון בדיני משפחה ובדיני עונשין והם יתמחו התמחות מיוחדת בתחום זה.

- 23 -

באופן טבעי תהיה מפעם לפעם תחלופה של השופטים העוסקים בתחום זה, אולם נראה לנו כי תנאי להצלחת ההמלצות המוצעות על-ידינו הוא כי ייקבעו שופטים מיוחדים לדיון בענינים אלה וכי יימנע מצב שבו כל השופטים יעסקו בנושאים אלה לפי תורנות קבועה או אף במכסה קבועה לפי ימים או תיקים. יש אמנם תהליך של שחיקת השופט הדין בעניני משפחה, אולם אם המערכת המוצעת על-ידינו תתפקד כראוי, כי אז האתגרים שיוצבו בפני השופט, האחריות שתוטל עליו והתחום הרחב שעליו יופקד, ימשכו את השופטים המעוניינים, המוכשרים לכך, ותהליך השחיקה הקיים היום ייבלם.

תביעות שונות הנוגעות למשפחה אחת צריכות להיות מתועלות לרצף אחד של התדיינות, וראוי שיידונו בפני שופט אחד ולא יפוזרו בין שופטים שונים, גם אם הם נמנים על המדור לעניני משפחה. השילוב בין הגורם השיפוטי לטיפולי והרחבת מעורבותו של השופט בהליך מחייבים רצף של טיפול.

5. מן הראוי לדאוג לכך, שהשופטים אשר יועסקו במדור זה יעברו הכשרה והשתלמויות מיוחדות בדיני משפחה ובנושאים הטיפוליים. יש ליזום מפגשים של השופטים עם הגורמים המטפלים כדי ליצור הבנה ותיאום מירבי בין מרכיבי המערכת כולה.

6. חיוני לתפקוד תקין של המדור לעניני משפחה הוא שיעמדו לרשותו שרותים סוציו-פסיכולוגיים יעילים, מתואמים ובעלי רמה נאותה, שיעזרו לאזרחים ולבתי-המשפט הן בתכנון הדרכים הטיפוליות והמשפטיות המתאימות לפתרון הבעיות והן בביצוע הצווים ופסקי-הדין במהירות וביעילות. יש לקבוע שופט אחד, שימונה כמרכז של המדור בכל הארץ וישמש כמתאם מקצועי וכמנחה משפטי של המוסדות הטיפוליים המסונפים לבית-המשפט והנמצאים בקשר עם בית-המשפט.

בארה"ב, לדוגמה, הקשר בין שירותי הרווחה לבית-המשפט הוא קשר של כפיפות מנהלית ומקצועית. הרעיון המנחה גישה זו הוא הצורך בשיתוף פעולה הדוק עם הרשויות הסוציאליות וסיפוק צרכי המתדיינים ובתי-המשפט לשירות מקצועי מיומן, המתואם תיאום מירבי עם הערכאה השיפוטית. אימוץ דרך זו בישראל ימנע דחיות בפתרון המשבר במשפחה ובעיות של תקשורת הנובעות מקיומם של שתי מערכות נפרדות. הנסיון המצטבר בארצות אחרות

- 24 -

מלמד, כי שירותי הרווחה המסונפים לבתי-המשפט ניצבים בתחתית סולם העדיפויות של עובדי הרווחה, ועל כן רמתם נמוכה ובמקרים רבים אף ירודה מאוד וכך גם יוקרתם בעיני הציבור.

נסיון זה, כשהוא מצטרף לבעיות התקציביות הקשות אשר ימנעו ממילא אפשרות של פיתוח מערכת נפרדת של שירותי רווחה, מביא אותנו למסקנה, כי ניתן לפעול במתכונת הקיימת, לפיה שירותי רווחה המשפחה יישארו כפופים למשרד הרווחה. עם זאת, כיון שצפויה היזקקות מוגברת לשירותים

הרווחה בענייני משפחה והעמקת אופי שיתוף הפעולה שבין בית-המשפט לבין שירותים אלה, יש למצוא דרכים להגברת התיאום ושיתוף הפעולה בינם לבין בתי-המשפט. כמו כן יש להכשיר עובדי רווחה שיתמחו בענייני משפחה. משרד הרווחה רואה בחיוב את היוזמה לריכוז הסמכויות, רואה עצמו שותף לתכנית זו ומוכן להיות אחראי לביצוע החלק האבחוני והטיפולי. עמדת המשרד צורפה כנספח הראשון לדו"ח הוועדה ואנו מפנים את תשומת הלב לאמור בה גם בהקשר זה.

7. על משרד הרווחה להתארגן במגמה לענות על הצרכים המיוחדים הנובעים מהמלצותינו. יש להקים יחידה מיוחדת, אשר תעמיד לרשות בית המשפט כוח אדם מיומן של יועצי נישואין, פסיכולוגים ועובדים סוציאליים. יחידה זו תספל בעניינים הנוגעים להיתרי נישואין, קטינים (כולל פיקוח על גופו ועל רכושו של הקטין והסדר הסכסוך בין ההורים) ובבעיות בין בני הזוג. על שירותי הרווחה לסגל עצמם למערכת אחידה, המשלבת את הגורם הטיפולי בהכרעה השיפוטית, מעמידה לבית-המשפט סיוע מקצועי של המלצות הכוללות מגוון של אפשרויות להקלת ההכרעה המשפטית, לעשיית צדק בין הצדדים ולסיפוק נחונים מקצועיים אובייקטיביים, המשמשים כעזר להכרעה שיפוטית שיטתית, יעילה וצודקת יותר.

8. אנו מציעים לרכז את עבודתם של השירותים הסוציאליים הקשורים בבתי-המשפט ליחידה אחת המחולקת לשלושה ענפים:

א. גוף סוציו-פסיכולוגי מרכזי ליעוץ ולהסקת מסקנות ראשוניות.

ב. עובדי הטפול הסמכותי. דהיינו, פקידי סעד לחוק הנוער וקציני המבחן.

ג. פקידי הסעד שרשימתם פורטה לעיל.

ריכוז זה יביא לכך, שבמקביל לעבודתו של המדור לענייני משפחה בבתי-המשפט יוקם במשרד הרווחה אגף טפולי איתן המסייע ומסתייע בבית-המשפט

בעבודתו, כאשר קיימים ביניהם יחסי גומלין ושיתוף פעולה מתמידים. הוא יאפשר גם תיכנון מלא וכוללני של הטיפול בכל משפחה ומשפחה הפונה או זקוקה לעזרתם של בתי המשפט והשרותים הסוציאליים הצמודים אליהם, ביצוע של צוי בתי-המשפט ומעקב קבוע אחרי תוצאותיהם בצורה שתייעל את הביצוע ותפחית במידת האפשר את הנוזקים הנפשיים והטלטולים הנגרמים לקטינים.

יש לזכור כי פקידי הסעד באים לסייע לבית-המשפט בעבודתו ולעזור לו להגן על אינטרס המשפחה וטובת הילדים. על בית-המשפט להנחות את פקיד הסעד ועל פקיד הסעד לסייע לבית-המשפט במילוי תפקידו. אין פקיד הסעד בא במקום בית-המשפט ואין להשאיר את ההכרעה בידיו. כמו כן אל לה לרשות השיפוטית להיות חותמת גומי להמלצותיו.

9. יש לתקן את חוק הסעד (סדרי דין בעניני קטינים, חולי נפש ונעדרים), התשט"ו-1955, ולהרחיבו באופנים הבאים:

א. בית-המשפט יהיה רשאי להזמין לפי שיקול דעתו, תסקיר גם כשהנידון הוא עניני המשפחה בכלל, כאשר ההליך בהקשר זה יוגדר ככולל כל תביעה בין בני-זוג.

ב. בית-המשפט יהיה רשאי להזמין לפי שיקול דעתו, תסקיר כזה בכל שלב משלבי הדיון, תסקיר משלים או תסקירי ביניים, בית-המשפט יהיה רשאי להזמין תסקיר עוד לפני תחילת הדיון.

ג. בית-המשפט יהיה רשאי לזמן מיוזמתו, לישיבה הראשונה ולכל ישיבה אחרת, פקיד סעד, שיטול חלק בדיונים.

ד. פקיד הסעד יהיה רשאי, ברשות בית-המשפט, לחקור את הצדדים בבית-המשפט ויהיה רשאי להמליץ לפני בית-המשפט על הזמנת חומר ראיות וגביית עדויות.

ה. פקיד הסעד יהיה רשאי להמליץ על שילוב אנשי מקצוע, כגון יועץ נישואין, פסיכולוג או עובד סוציאלי, בטיפול בבני-הזוג או בילדיהם.

- 26 -

- ו. פקיד הסעד יהיה רשאי להעמיד לרשות בית-המשפט, לפי בקשתו, חוות-דעת של אנשי מקצוע נוספים.
- ז. שמו של החוק ישונה לחוק לתיקון דיני המשפחה (סיוע מקצועי וסדרי דין).
10. במדור לעניני משפחה, בכל בית משפט מחוזי, ימונה רשם לתפקיד מינהלי-משפטי. תפקידו יהיה לבחון את התיקים המוגשים, את התצהירים הכלולים בהם ואת חומר הראיות שצורף. פעולת הרשם תהיה במסגרת INTAKE. הרשם יהיה רשאי להזמין את הצדדים לקדם דיון ויוסמך גם להטיל עליהם חובת השלמה של מסמכים ועדויות. הרשם יהיה רשאי להפעיל את הסמכויות שיהיו לבית-המשפט לגבי שירותי הרווחה והוא ישמש כמתאם בין בית-המשפט לשירותים אלה.
- כאשר תופעל חובת היעוץ המקדמי בכל התדיינות בעניני משפחה, יהיה הרשם גם המפנה למוסד היעוץ והוא יכין את התיק להתדיינות בפני בית-המשפט בסעדי הביניים. ניתן לשקול אפשרות שלרשם זה תהיה גם סמכות הכרעה בעניני הסעדים הנ"ל. הרשם גם יקבע את סדרי הדחיפות והעדויות של ההתדיינות בתיקים. הואיל והפעלת היעוץ המקדמי תיעשה באופן הדרגתי, ישמש הרשם גם כרשות המוסמכת לסינון ההליכים ולטיפול בצדדים שחובה זו תופעל לגביהם. במסגרת זאת יהיה הרשם רשאי להפנות את הצדדים לראיון ראשוני בפני המוסד הטיפולי המוצע בפרק הקודם.
- תפקידו של הרשם מחייב בחירת אדם בעל כישורים מיוחדים, משפטן בעל התמחות ונסיון בתחום דיני המשפחה עם נגישות לתחומים של עבודה סוציאלית, יעוץ נישואין וכיו"ב.
11. כל ההליכים בין בני-זוג אחד או עניניה של משפחה אחת ירוכזו יחד, תויקו בתיק מרכזי אחד ויידונו בבית-משפט מחוזי אחד. בכל הליך תוטל על כל אחד מן הצדדים חובה לציין אם נפתחו הליכים בין הצדדים במחוז אחר או בערכאה אחרת, ולצרף את כל כתבי בית-הדין שהוגשו במסגרת אלה.

- 27 -

אם נפתחו הליכים משפטיים בבית המשפט המחוזי במחוז אחר, יקבע הרשם של המחוז בו נפתחו ההליכים לראשונה את מקום ההתדיינות, וכל התיקים יועברו לאותו מקום.

12. יש לציין במפורש, בהוראת חוק או בחקיקת משנה, כי כל הליך שנפתח בין בני-זוג יופנה למדור לעניני משפחה, וכך בכל הליך כאמור, יהא ענינו אשר יהא, בבית-משפט אזרחי (סכסוך כספי, או תביעה בעניני רכוש, מזונות, ילדים או כל תביעה אחרת), יפעל בית-המשפט על-פי הסמכויות המוקנות לו במסגרת דיון בעניני משפחה, כולל הסיוע של שירותי הרווחה, הפעלת הליכי דיון וסדרי דין מיוחדים וכיו"ב.

הדגשה מפורשת זו של הפעלת סמכויות הדיון בעניני משפחה מחוייבת המציאות כדי למנוע מצבים שבהם יתרכז שופט בהליך הספציפי המוגש בפניו בלבד ולא יפעיל את המערכת באופן המוצע על ידינו.

13. כל בקשה לשנות פסק-דין שיצא מלפני בית-משפט, בשל שינוי נסיבות תוגש בדרך המרצה לתיק הראשי ולצורך זה יתוקנו בהתאם התקנות 248, 249 ו-250 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד - 1984.

14. כל האמור בפרק זה אינו בא לפגוע בסמכויותיהם של בתי-הדין הרבניים.

לסיכום פרק זה נראה לנו, כי הקמת המדור לעניני משפחה-ולידו שירות סוציופסיכולוגי נאות, ארגון תיאום, השתלמות וימי עיון קבועים לכל הגופים הקשורים לעניני המשפחה - יביאו להקלה רבה בסבלם של המשפחות הנזקקות לעזרת החברה בפתרון מצוקותיהן המשפחתיות, ויאפשרו פתרון יעיל ומהיר יותר של בעיותיהן; על המשפחות שלא ימצאו את תקנתן במסגרת הדיון בבתי-המשפט האזרחיים יקל להגיע למסקנות מוסכמות יותר באשר לעתידן, דבר שיסייע במקרים רבים גם על עבודתם של בתי-הדין הדתיים.

- 28 -

סדרי הדיןמבוא ועקרונות

השיטה הנהוגת היום בבתי המשפט גורמת להקצבת עמדות הצדדים, להחרפת הסכסוך ולהעמקת הקרע, ואינה תורמת כראוי לבית-המשפט כאשר הוא מבקש להיחלץ לעזרת בני-הזוג ולרדת אל שורש המשבר. על כן אנו ממליצים להנהיג סדרי דיון מיוחדים במשפטים בעניני משפחה.

בהפעילו את סמכויותיו ובישמו את המערכת הטיפולית, על המדור לעניני משפחה בבית-המשפט המחוזי לפעול בתוך מסגרת פרוצדורלית שונה מזו הנהוגה בבתי-המשפט שלנו בענינים אזרחיים או מסחריים. רמת המעורבות של השופט חייבת להיות גבוהה ויכולת הנגישות שלו לחומר הראיות והזמנת העדים וחקירתם צריכה להיות בעלת היקף רחב. בדרך המוצעת על ידינו תהיה מעורבות רבה יותר של השופט בניהול המשפט, כאשר עורכי הדין של הצדדים מסייעים לבית-המשפט בהבהרת עמדות הצדדים ובגיבוש פתרון שיתקבל על דעת שני הצדדים.

דרכי פעולה

לאור המבנה של מערכת ההתדיינות וחלוקת התפקידים המחודשת של כל גורם, ולאור ההגדרות החדשות של מטרות הליך ההתדיינות בעניני משפחה, יש לקבוע הליכי התדיינות וסדרי דיון אשר יהלמו את המערכת האמורה.

העיקרים שעל פיהם יש לערוך את סדרי הליך ההתדיינות וסדרי הדין הם כדלקמן:

א. כתבי בית הדין אשר יוגשו בכל הליך בעניני משפחה יכללו פרטים מלאים על בני הזוג, ילדיהם, הכנסתם, מגוריהם וכיו"ב.

- 29 -

- ב. כל טענה תיתמך בהצהרה באזהרה, או הודעה בכתב בתצהיר. אם כתב הטענות נערך על-ידי אחד הצדדים, יופיע אותו הצד לפני הרשם לשם אימות טענותיו. הליכים אלה, בעיקרם, נהוגים גם כיום.
- ג. סדרי הדין יהיו פשוטים.
- ד. ההליך יהיה גמיש ויאפשר העלאת בקשות ומתן תגובה עליהן בעל-פה במהלך הדיון.
- ה. עובדי הרווחה יוכלו ליטול חלק פעיל בדיון, על פי יוזמת בית-המשפט או לבקשתם, ברשות בית-המשפט.
- ו. בית-המשפט יהיה רשאי לגלות מעורבות רבה בניהול המשפט בכמה מישורים:
1. השופט יהיה רשאי להזמין עדים.
 2. השופט יהיה רשאי לחקור את העדים בכל שלב.
 3. השופט יהיה רשאי להורות על בדיקות וחקירות נוספות, כולל בדיקות פסיכיאטריות לצדדים או למי מהם.
 4. השופט יהיה רשאי להזמין עדות מומחה בנוסף לקבלת תזכיר וחוות דעת של עובד רווחה.
 5. השופט יהיה רשאי לראיין ולחקור בעצמו את הצדדים ואת ילדיהם, בתחילת הדיון ובכל עת במהלכו אף ללא נוכחות עורכי-דינם. את הילדים יהיה השופט רשאי לחקור ללא נוכחות צד כלשהו, ואילו את בני-הזוג יחקור ויראיין האחד בנוכחות האחר.
- ז. השופט יהיה מוסמך להציע פתרונות ולהצניק סעדים זמניים על-פי שיקול דעתו גם כשלא נתבקשו על-ידי צד כלשהו, אם נוכח לדעת כי סעד כזה יגן על האינטרסים של המשפחה.

- 30 -

- ח. מן הראוי למנוע התדיינות בעניני משפחה במעמד צד אחד. אלה יתקיימו רק במקרים שהזמנת הצד השני עלולה להפוך את הצו לבלתי ניתן לביצוע או כשאחד הצדדים, שהוזמן כדין, לא הופיע.
- ט. סדרי השמיעה וקביעת התור להתדיינות ייעשו לפי סדר עדיפויות עניני ובהתאם לצרכיו של כל הליך והליך, והם יקבעו על-ידי הרשם.
- י. יש לנסח טפסים שיקלו על המתדיינים ויכוונו אותם לפרט פירוט מלא של כל העובדות הנוגעות למשפחה ולסכסוך.
- יא. הדיון והליכו ייערכו באוירה נינוחה, ככל הניתן, בלי לפגוע בסמכותיות המוסד השיפוטי. מסגרת בלתי-פורמלית של דיון נועדה ליצור מצב שיאפשר לצדדים להעלות את טיעוניהם בחופשיות ובכנות, כדי שבית-המשפט יוכל לקבל תמונה מקיפה ונאמנה של העובדות. מסגרת כזו עשויה גם לשרת את האפשרות להגיע להסדרים רצוניים בין בני-הזוג.
- יב. איננו מציעים לשנות דבר ביחס להליכי הערעור המקובלים על פסיקת בתי-המשפט המחוזיים בדיני משפחה.

- 31 -

עורכי-דיןמבוא

למעורבותם של עורכי הדין בדיונים בעניני משפחה שני פנים. בדרך כלל היא מסייעת לצדדים למצוא את נקודות השיתוף שבין עמדותיהם, למרות המחלוקת הנטושה ביניהם, מבררת את הבעיות המשפטיות והעובדתיות, מעמידה אותן למבחן הפסיקה, ומקשה את עוקץ המריבה.

אולם, למרבה הצער, יש מקרים ומעורבות זו מחדדת את נקודות המחלוקת ומספקת את ה"הצדקה המשפטית" שיש בה כדי ללבות את אש המריבה. על כן בבואנו להציע פתרונות לבעיות שמתעוררות עקב סכסוך משפחתי, חייבים אנו להתייחס לתפקידם של עורכי הדין בתחום זה.

עורך-הדין הבא לסייע לאחד הצדדים בסכסוך עם בן משפחתו חייב לנהוג ברגישות מיוחדת. עליו לחפש כל דרך אפשרית והוגנת כדי לשמור על כך, שהסכסוך יהיה מבוקר ויצטמצם לחילוקי הדעות הענייניים והאמיתיים שבין הצדדים ולעשות הכל כדי למצוא דרך לפתרון, עד כמה שאפשר, בדרך של הסכמה. חוסר הקפדה על כלל זה עלול לגרום לנזק הגובל בדיני נפשות לבני-הזוג המסוכסכים ופעמים בצורה שאינה ניתנת לתקנה לילדים המעורבים בענין.

בתחום זה הועלו טענות על תופעות חריגות של מתן עצות אחיתופל לצדדים, להשתמש באלימות כלפי בן הזוג כדי להשיג יתרונות משפטיים,

בירור הסכסוך המשפחתי יחד עם השאלות הממוניות הקשורות בכך מביא לפעמים לכך, שלעורכי-הדין עשוי להיות ענין כספי, אישי, בתוצאות המשפט, מעבר למעורבות סבירה של פרקליט בענינו של לקוחו, וזאת כאשר עורך-הדין גובה את שכר טרחתו בהתאם לתוצאות הדיון.

על כן הננו מציעים לקבוע כללי אתיקה מתוך ראיית הנסיבות האמורות לעיל.

- 32 -

עקרונות

אנו ממליצים לקבוע כללי אתיקה כדלהלן:

1. עורך-דין לא יחסוך כל מאמץ במטרה להביא לכך, שסכסוך המשפחתי יסתיים בדרך מוסכמת על בעלי-הדין.
2. עורך-הדין ישמור על יחס של כבוד בפני בית-המשפט ובין-הדין, תוך הגנה על זכויות מרשו ועל כבוד המקצוע.
3. עורך-דין העוסק בדיני משפחה לא ימסור לאמצעי התקשורת כל ידיעה שהגיעה אליו בתוקף תפקידו כעורך-דין ואף לא על משפט המתנהל בפומבי, כאשר לאחד מבני-הזוג יש ילדים או כאשר קטין נוגע בענין. אין בכך כמובן לפגוע בהוראות הקיימות בחוק בתי-המשפט (נוסח משולב), התשמ"ד-1984, או בחוק לשכת עורכי-הדין, התשכ"א-1961 ותקנותיו, אלא רק להוסיף עליהן.
4. עורך-דין לא יקבל שכר טרחה, במשפט הקשור בדיני משפחה, לפי תוצאות המשפט. כלל זה יחול גם על תביעות ממוניות בין בני-זוג שאינן קשורות עם הדיונים בסעדים הנובעים מן הנישואין.
5. לא ייעץ עורך-דין ללקוחו להתנהג התנהגות העלולה לגרום לנקיטת אמצעי אלימות.
6. לא ייעץ עורך-דין ללקוחו שימוש באמצעי פיתוי שמטרתם להביא את הצד שכנגד לקיום יחסי אישות עם מי שאינו בן-זוגו החוקי.

7. כמו כן אנו ממליצים לקבוע, כי כל השולה או יוזם פתיון כזה לבגידה של בן-זוג כדי להשתמש בכך כהוכחה במשפט, או כל המשמש כפתיון לבן-זוג לבגוד בבן זוגו כדי שניתן יהיה להשתמש בכך כהוכחה במשפט, או כל המשתמש בכך בבית-המשפט, עובר עבירה פלילית.
8. כלל דומה לזה יש לקבוע גם בתקנות הנוגעות לחוקרים פרטיים.
9. כן אנו ממליצים שהרשות המפקדת על כך תחקין תקנות אתיקה, בדומה למוצע כאן ביחס לעורכי-דין, גם לגבי טוענים רבניים.

- 33 -

דרכי פעולה

בהתאם לעקרונות הנ"ל יש לתקן את חוק העונשין, תשל"ז-1977 ולהתקין תקנות בתחומים האמורים לעיל.

איסור פרסום

העתונות מרבה לדווח על תביעות בין בני-זוג המוגשות לבתי-המשפט ולבתי-הדין, ולא אחת תוך ציון שמות הצדדים וציטוט פרטים מלאים מתוך כתבי הטענות.

אנו רואים בפרסומים אלה חדירה לרשות היחיד הפוגעת בצדדים ובילדיהם.

החוק אוסר פרסום כל הליך משפטי המתנהל בדלתיים סגורות. כן מתיר החוק לנהל משפט בעניני אישות בדלתיים סגורות. הוראות אלה שומרות על צנעת הפרט מאז שמתחיל הדיון המשפטי. אולם, אין כל שמירה על צנעת הפרט מאז שהוגשה פרשת התביעה ועד להחלטת שופט כאמור.

כדי לסכור פרצה זו, הפוגעת באופן קשה ביותר, כאמור, בבעלי-הדין ובבני משפחותיהם, אנו מציעים לתקן את חוק בתי-המשפט ולקבוע, כי כל כתב בית-דין, פרוטוקול שיפוטי או כל מסמך אחר שהוגש לתיק בית-המשפט בענין הנובע מתביעות בין בני-זוג, יהא אסור בפרסום אלא אם כן החליט בית-המשפט אחרת.

- 34 -

יחסי-ממון בין בני-הזוגמבוא

בשנת תשל"ג נתקבל בכנסת חוק יחסי-ממון בין בני-זוג, התשל"ג-1973. (להלן: החוק). חוק זה לא הוכיח את עצמו. אמנם, נקודות המוצא שעליהן מבוסס החוק, דהיינו שיתוף אובליגטורי ולא קנייני, וכך הפרדה רכושית במהלך הנישואין, נראות לנו; אולם מספר פגמים יסודיים, שאותם נמנה להלן, גרמו לכך שהחוק היה לאות מתה בספר החוקים.

עובדה היא שב-13 שנות תחולת החוק, לא נידון בפסיקת בית-המשפט העליון, חידושו המרכזי של החוק, דהיינו עיקרון איזון המשאבים. עם זאת באותו פרק זמן נידונו בערכאות סכסוכים רבים בנוגע ליחסי-ממון בין בני-זוג, לפי המצב החוקי הקודם, המושתת על הלכת איחוד המשאבים. הואיל והחוק קובע את חלוקת הרכוש אך ורק עם פקיעת הנישואין, וכיון שעניני הרכוש של מרבית הזוגות מוסדרים לא באמצעות החוק-והחוק אינו יכול לסייע לבן-הזוג היוצא מקופה - יש לאפשר את מימוש הסדר איזון המשאבים, במקרים מתאימים, גם לפני מועד פקיעת הנישואין.

יתר על כן. הקביעה המיכנית של החוק לחלוקה שווה של הרכוש בעת פקיעת הנישואין גורמת במקרים רבים עוול לבן-הזוג שאיפשר לבן-זוגו לפתח ולרכוש פוטנציאל כלכלי אשר יבוא לידי ביטוי בעתיד, כאשר החלוקה נעשית לפני שאותן האפשרויות יצאו אל הפועל. במקרה כזה, כאשר אין רכוש שיש לחלקו, יוצא בן-הזוג שלא רכש פוטנציאל כלכלי, הואיל והקדיש את כל מאמציו לחיי המשפחה, מקופה.

גם סעיף 8 של החוק אינו פותר את הבעיה. הוא קובע אמנם כי בית-המשפט יכול לחלק את הנכסים בצורה אחרת או להוציא נכסים מכלל האיזון; אך איננו

יכול להכניס לאיזון נכסים שאינם קיימים בעין או שאינם בני איזון לפי החוק.

- 35 -

לאור האמור לעיל הגענו למסקנה, כי מבלי לשנות את עקרונות הבסיס של החוק, מן הראוי להפיה בו רוח חיים, על ידי הכנסת מספר תיקונים שמטרתם להגשים הלכה למעשה, את מטרת החוק, שהעיקרית בהן, השגת צדק בין הצדדים. תיקונים אלה מתייחסים למישור של מועד האיזון, בסיס האיזון, היקף שיקול הדעת של בית-המשפט והיקף תחולתו של החוק מבחינת המשפט הבינלאומי הפרטי.

עקרונות

ואלה עקרונות של התיקונים המוצעים:

1. מקובל עלינו כי המועד הרגיל לאיזון המשאבים הוא בעת פקיעת הנישואין.

ג'רסה א'

יחד עם זאת יש לאפשר לבית המשפט לקבוע מועד איזון מוקדם יותר אם הנישואין הגיעו לקצם למעשה, וזאת בהתחשב בזמן שבו חיים בנפרד, או אם יצא פסק דין מבית הדין המוסמך לכך, הכופה עליהם או המצוה על הצדדים או אחד מהם להתגרש, או קובע או מיעץ כי עליהם להתגרש זה מזה, או שנדחתה תביעה לשלום בית.

אולם אם יגיע בית המשפט למסקנה, כי למרות הנסיבות האמורות אין הצדקה להקדים את מועד האיזון, לא יפעיל את הסמכות הנ"ל.

גירסה ב'

יחד עם זאת יש לאפשר לבית המשפט לקבוע מועד איזון מוקדם אחר אם הנישואין הגיעו לקצם למעשה וזאת בהתחשב בזמן שבו חיים בנפרד ואם יצא פסק דין מבית-הדין המוסמך לכך, (ההמשך כפי גירסת רוב הוועדה).

- 36 -

2. עקרונית, חלוקת הרכוש תהיה בשווה בין בני-הזוג, אולם יהיה רשאי בית-המשפט להביא בחשבון את הנסיבות הבאות כדי להחליט על חלוקה אחרת, בין של נכסים קיימים ובין של אמצעים הצפויים להשגה בעתיד. ואלו הן הנסיבות:

- א. משך הנישואין.
- ב. תרומתו של כל אחד מבני-הזוג למאמץ המשותף ולחיים המשותפים.
- ג. הפוטנציאל הכלכלי של כל אחד מבני-הזוג מלימודים, נסיון, רכישת מקצוע, תארים, רשיון ומוניטין.
- ד. מי נושא בעול גידול הילדים מבחינה כלכלית ומבחינה מעשית. לגבי נסיבה זאת יש להביא בחשבון גם על מי יהיה מוטל הנטל לתמוך בילדים, כמקובל, כאשר יתבגרו.
- ה. התנהגותם של בני-הזוג בחיי הנישואין.

3. באופן עקרוני, הרכוש החלוקה הוא זה שנצבר ע"י כל אחד מהצדדים במהלך הנישואין, אבל יש לאפשר לבית-המשפט להביא בחשבון כאמור את הפוטנציאל הכלכלי שכל אחד מבני-הזוג רכש לעצמו במהלך הנישואין, הכנסות צפויות מקופות תגמולים, פנסיה, ביטוח וקרנות מיוחדות שזמן פרעונן בעתיד. כדי לאזן בין הצדדים, בהתחשב באותם פריטים שאינם רכוש בעין אשר נרכש בעת הנישואין, יוכל בית-המשפט להשתמש ברכושם של הצדדים שאינו בר איזון. לקבוע כי הכנסות עתידיות יחולקו בעת מימושן, או לקבוע תשלומים, אם חד-פעמיים ואם עיתיים.

4. מאחר שקיימים מקרים שבהם עקרון איזון המשאבים לא ימנע קיפוח הצדדים לדיון, כגון כאשר לא קיימים נכסים בני-איזון או שהנכסים אינם מספיקים, יש למצוא דרך למנוע עוול שעלול להגרם כהוצאה מכך שבן זוג אשר תרם את חלקו לחיי המשפחה ולרווחתה ייוותר עם פירוק הקשר המשפחתי-ללא אמצעים המאפשרים לו להשתקם, בעוד שלרשות בן-הזוג השני יעמדו משאבים כאלה, קיימים או צפויים. על כן יש לאפשר לבית-המשפט לשפוט את בן-הזוג בסכום כסף שישולם ע"י חברו.

- 37 -

5. המצב המשפטי הקיים, ביחס לכללי המשפט הבינלאומי הפרטי, אינו מניח את הדעת, הן באשר לתחולת הוראות סעיף 15 לחוק על בני-זוג שאין הסדר איזון המשאבים חל עליהם והן לגבי בני-זוג שענינם מוסדר בהתאם להוראות החוק.

אנו סבורים כי מן הראוי שהעקרון המנחה יקבע כלהלן: "חלקו של כל בן-זוג בנכס הנרכש. יהיה בהתאם לדיון מקום המוטב בעת רכישת כל נכס עקרון מנחה זה יחול על כל בני-זוג, יהא אשר יהא מועד נישואיהם, אלא אם כן יוכח כי כוונת הצדדים היתה שיחול עליהם הדיון של מקום נישואיהם.

אין בדברינו אלה כדי להחיל את הוראות הפרק השני של החוק על זוגות שנישאו לפני מועד תחולת החוק, שכן על זוגות כאלה, שמקום מושבם הוא ישראל, תחול חזקת השיתוף.

לעומת זאת, לגבי שאלת מועד מימוש האיזון וקביעת הנכסים שהם בני איזון, יחול דין מקום המושב בעת הדיון; למעט כאשר זכות האיזון כבר הוקנתה כבר עפ"י דין מקום המושב על נכס בר-קיימא בעת הדיון.

דרכי פעולה

לאור האמור לעיל אנו מציעים לתקן את הסעיפים הבאים בחוק יחסי ממוך בין בני-זוג, התשל"ג: 1973

1. לסעיף 5 יתווסף סעיף קטן (ב) וסעיף 5 הנוכחי ייקרא סעיף קטן (א).

אנו מציעים נוסח סעיף קטן (ב) לסעיף 5 כדלהלן:

גירסה א'

על אף האמור בסעיף קטן (א) - רשאי בית המשפט להקדים את מועד איזון המשאבים אם בני הזוג אינם חיים בצוותא, תקופה ממושכת או אם יצא פסק דין מבית הדין המוסמך הכופה או מצוה את הצדדים או אחד מהם לגרושין, או קובע או מייעץ כי על בני הזוג להתגרש זה מזה, או כאשר נדחתה תביעה לשלום בית, אולם למרות הנסיבות האמורות רשאי בית המשפט שלא להפעיל סמכותו הנ"ל.

- 38 -

גירסה ב'

על אף האמור בסעיף קטן (א), רשאי בית המשפט להקדים את מועד איזון המשאבים אם בני הזוג אינם חיים בצוותא תקופה ממושכת ואם ניתן פסק דין מבית הדין המוסמך (המשך כאמור בגירסת רוב הועדה).

2. כמו כן אנו מציעים לבטל את סעיף 8 לחוק ולקבוע במקומו את ההוראות דלהלן:

(א) על אף האמור בסעיף 5, ובהיעדר הסכם בין הצדדים או פסק דין הקובע אחרת, בבוא בית-המשפט לקבוע את איזון המשאבים יקבע יחס האיזון בהתאם לנסיבות הבאות:

א. משך הנישואין.

ב. תרומתו של כל אחד מבני-הזוג למאמץ המשותף ולהיים המשותפים.

ג. הפונטציאל של כל אחד מבני-הזוג בלימודים, בנסיון, ברכישת מקצוע, תארים, רשיון ומוניטין.

ד. מי נושא בעול גידול הילדים מבחינה כלכלית ומעשית, לפי הדין או הנהוג.

ה. התנהגותם של הצדדים בחיי הנישואין.

ו. קיומן של זכויות עתידיות שעדיין לא גמלו, כגון פנסיה, ביטוח, קרנות כושר השתכרות, מוניטין, קופות תגמולים, קיומם של נכסים שאינם בני-איזון. לצורך זה יתחשב בית-המשפט בזכויות של בני-הזוג.

(ב) במסגרת איזון המשאבים רשאי בית-המשפט לעשות אחת או יותר מאלה, לפי הנסיבות:

א. לקבוע נכסים נוספים, על המפורטים בסעיף 5, ששוויים לא יאוזן בין בני-הזוג.

ב. לקבוע שאיזון שווי הנכסים, כולם או מקצתם, לא יהיה לפי שווים בשעת פקיעת הנישואין, אלא לפי שווים במועד מוקדם יותר שיקבע.

ג. לקבוע שאיזון המשאבים לא יתייחס לנכסים שהיו לבני-הזוג בזמן פקיעת הנישואין, אלא לנכסים שהיו להם במועד מוקדם יותר שיקבע.

- 39 -

3. יש להוסיף סעיף נוסף לחוק זה, לאחר סעיף 8, שבו יאמר:

ראה בית המשפט שאין די בנכסים הקיימים ובהסדרים שבסעיף 8, רשאי הוא לחייב בן זוג אחד בתשלום סכום כסף לבן-זוגו, אם נוכח, כי בידי בן-הזוג החייב אמצעים קיימים או צפויים. בעשותו כן יקה בית-המשפט בחשבון את כל הנסיבות המפורטות בסעיף 8 (א).

ההוראות שבחוק בדבר אופני התשלום, דרכי התשלום ומועדו, יחולו גם על סעיף זה.

4. אנו מציעים לחקן את סעיף 15 כדלהלן:

(א) על יחסי-ממון בין בני-זוג יחול, לגבי חלקו של כל בן-זוג, דיך מקום מושבו בשעה רכישה נכס, על כל נכס שנרכש והקיים במועד האיזון, אלא אם כן תוכח כוונת הצדדים שיחול עליהם הדין שהיה קיים בעת נישואיהם. אולם רשאים הם לשנות בהסכם את הדין שיחול על יחסי הממון ביניהם.

(ב) על מועד האיזון וקביעת נכסים בני-איזון יחול חוק מקום מושכם בעת הדין.

5. התיקונים המוצעים על ידינו לחוק יחסי-ממון בין בני-זוג, התשל"ג-1973, יחולו על בני-זוג שנישאו לאחר יום כניסת התיקון לתוקף.

- 40 -

דירת מגורים

מבוא

בין הבעיות המטרידות בני זוג הנמצאים במשבר בולטת בחומרתה בעיית דירת המגורים. במקרים רבים מהוה הדירה, חלק ניכר, ופעמים עקרי או יחידי, של רכוש הצדדים.

יש לבחון איפוא את דירת מגורי המשפחה מההיבט הרכושי מחד גיסא, ומאספקט מקום המגורים מאידך.

החוקים הקיימים לא התייחסו לדירת מגורי המשפחה בצורה נפרדת מעניני הרכוש בכללותם, ואף זכות המגורים באותה דירה לא הוסדרה בהם. על כן נראה לנו, כי יש להוסיף בחוק יחסי-ממון בין בני-זוג, התשל"ג-1973. פרק בענין דירת המגורים של בני הזוג כדי לבסס את זכויותיהם בה על-פי חוק. פרק זה יחול

- כשאר הוראותיו של החוק - כהסדר מוסכם, כל עוד לא הסכימו הצדדים ביניהם שיחול הסדר אחר.

לענין זכויותיהם של בני-הזוג והילדים בדירת המגורים יש להבחין בין זכויות שימוש מחד לבין הסדר הזכויות הקניניות מאידך.

השאלות הנ"ל טעונות פתרון לכל שלב משלבי החיים המשותפים וגם במועד פירוק הקשר שבין הצדדים. במצב המשפטי הקיים מוסדר חלק נכבד מן השאלות האלה על-פי דיני הקנין הרגילים. מצב זה אינו מתחשב במידה הדרושה והנחוצה בנסיבות המיוחדות של הסכסוך בין בני-הזוג. דהיינו, בעובדת היותם נשואים ובעובדת היות הנכס המדובר דירת מגורים. הצעתנו מתכוונת ליצור הסדר שלם וממזה מנקודת ראותם של דיני הקנין ודיני המשפחה גם יחד.

אנו מדגישים בזאת, כי הצעתנו משווה, לענין השימוש בדירת המגורים ואפשרות ההרחקה ממנה, בין הבעל לאשה.

אנו מבקשים לציין כי אין לראות בהצעתנו הרחבה בלבד של הסעד המוכר היום בשם צו מניעה להבטחת מדור שקט. אנו מציעים עקרון אחר, כולל

- 41 -

יותר, שעל-פיו רשאי בית-המשפט או בית-הדין לשקול, על בסיס הנסיבות שפורטו לעיל, מי מבני-הזוג, יהא רשאי לעשות שמוש בדירה, אם השתכנע כי שימוש משותף עלול לפגוע במשפחה יותר מאשר להועיל לה ובמיוחד עלול לפגוע בסובתם של הילדים.

לצורך זה יוסמך בית-המשפט או בית-הדין לקבוע גם הסדרים כספיים כדי לאפשר לצד שיחדל לגור בדירה להשיג לעצמו מקום מגורים חלופי.

ברצוננו להדגיש, כי על בית-המשפט יהיה לברר היטב האם ננקטו צעדי התגרות מצד אחד מבני-הזוג, והוא יתן לכך את המשקל הראוי בהחלטתו לרעת אותו בן-זוג.

כוונתנו בהסדר כולל זה, ובהסדרים אחרים שעוד נפרט, להוציא את דירת המגורים, כמו גם את הילדים, מכלל האמצעים להשגת יתרונות משפטיים בלתי-הוגנים.

3. הכללים הקבועים ביחס לדירת המגורים יחולו גם אם הדירה שכורה ובין בני-הזוג לא יחולו חוקי הגנת הדייר. היתה הדירה שכורה ע"י אחד מבני הזוג, זכות המגורים קיימת לשני בני-הזוג וחוקי הגנת הדייר לא יחולו ביניהם.

4. עד להתקיימותן של העילות המזכות במימוש הסדר איזון המשאבים, לא יוכלו בני-הזוג לקבל סעדים על-פי דיני הקניין בקשר עם דירת המגורים, בין אם היא נמצאת בבעלותו של אחד מהם ובין אם היא נמצאת בבעלות שניהם. דהיינו, אם הדירה בבעלות אחד מבני-הזוג, לא יוכל בן-הזוג השני לדרוש את סילוק ידו של חברו עקב ביטול רשות, או מכל סיבה אחרת, פרט לעילות המפורטות לעיל לקביעת השימוש בדירה, ועילות אלה עומדות גם לרשותו של בן-הזוג שהדירה אינה בבעלותו.

עקרונות

1. דירת מגורי בני-הזוג היא כל דירה השייכת לאחד מהם או לשניהם והם מתגוררים בה למעשה, או שהתגוררו בה למעשה לפני שנפרדו.

- 42 -

גם אם בני-הזוג התגוררו זמנית בדירה אחרת, אך היתה להם דירה שיעדו אותה למגוריהם, אפילו טרם הספיקו להתגורר בה למעשה, דינה כדירת מגוריהם.

2. דירת מגורי בני-הזוג משמשת למגורי המשפחה, ולכל אחד מבני-הזוג ולילדיו זכות מגורים בלתי מופרעת בה, עד אשר יתקיימו נסיבות אשר יפורטו להלן שיהא בהן כדי לשלול זכות זו.

כאשר מהעוררות נסיבות סובייקטיביות או אף אובייקטיביות, שאינן מאפשרות חיים משותפים תחת קורת גג אחת, יש לאפשר לבית-המשפט או לבית-הדין, בהתאם לסמכות המוקנית בידם, להורות מי מבני-הזוג יהיה זכאי לגור בדירה, ולקבוע סידורים מתאימים לגבי מגוריו של האחר, אם ראה צורך בכך בנסיבות הענין.

צוים כאלה יהיה מוסמך להוציא רק בית-המשפט המחוזי או בית-הדין הדתי. גם צוים שהעילה התומכת בהם מקורה בדיני הקניין יופנו מכאן ואילך רק לערכאות השיפוט הנ"ל הואיל ועל-פי המלצתנו דיני הקניין יהיו כפופים לזכות המגורים של בני המשפחה, כאמור לעיל.

הנסיבות שבהן יתחשב בית-המשפט בכוואו לקבוע הוראות בדבר השימוש בדירה יהיו:

- א. התנהגות בני-הזוג זה כלפי זה.
- ב. התנהגות בני-הזוג ביחסי המשפחה, על כל היבטיהם, כולל היחס לילדים.
- ג. על מי מוטל למעשה הטיפול בילדים.
- ד. חוסר אפשרות לדור תחת קורת גג אחת.

5. אם התקיים מצב שבו יפסוק בית-המשפט שיש להפעיל את הסדר איזון המשאבים, יחול ההסדר, אם על-פי הוראותיו הדירה היא נכס בר איזון.

- 43 -

אנו מציעים כי לגבי דירת מגורים יחולו דינים נוספים מעבר להסדר איזון המשאבים ותוענק לבית-המשפט סמכות לקבוע הוראות באשר לזכות השימוש והמגורים בדירה כמפורט להלן:

- א. בית-המשפט יהא רשאי לדחות את מועד תשלום סכום האיזון לדירה למועד מאוחר יותר.

ב. בית-המשפט יהא רשאי להורות, כי אחד מבני-הזוג יהא זכאי לעשות שימוש בדירה למטרת מגורים גם לאחר פירוק המשפחה, עד למועד שיקבע. הוא יהיה רשאי גם לקבוע, אם יראה צורך בכך, מי ישא בהוצאות אחזקת הדירה או בהשתתפות כלשהי בדמי השכירות.

ג. בית-המשפט יהא רשאי לקבוע מי מבני-הזוג יהא זכאי לרכוש את הדירה תמורת תשלום חלקו של האחר.

אם הדירה בבעלותו של אחד מבני-הזוג בלבד ואין היא נכס בר-אזון, לא תהיה סמכות זו מסורה לבית-המשפט. אולם זכות המגורים תאוזן כמפורט לעיל, אם יזכה בה צד שאינו הבעלים של הדירה.

6. סעיף 33 לחוק הגנת הדייר (נוסח משולב), התשלי"ב-1972, לא יחול על יחסי בני-זוג בדירת מגורים. תחולתו של סעיף 33 על יחסי בני-הזוג בדירת המגורים, גרמה לכך שלא היתה אפשרות לקבוע שמוש בדירה לבן-זוג לתקופה מסוימת, מבלי לפגוע באפשרותו של בן-הזוג השני לקבל את הדירה כפנויה באותו מועד, וממילא כשהדירה נחשבה לתפוסה קטן חלקו של בן-הזוג, שהשימוש בה לא ניתן לו, במחיר הדירה. כתוצאה מכך לא יכלו בני-הזוג לעשות ביניהם הסדרים הגיוניים המתחייבים ממצב היחסים ביניהם, והמצב אף הוחרף.

על כך אנו מציעים, כי קביעת בית-המשפט, שהשימוש בדירה יהיה עד למועד מסוים, תכלול גם צו לפינוי הדירה באותו מועד, ללא צורך בפניה נוספת לבית-המשפט בענין זה. אם תינתן הוראת מכירה לאותה דירה על-ידי בית המשפט תיחשב הדירה כפנויה.

- 44 -

נראה לנו כי הצעתנו זו עונה על הצרכים בעת פירוק המשפחה. דהיינו, היא שומרת על זכותו הקניינית של בעל הקניין ומספקת הגנה למגוריו של מי שנזקק לכך.

7. בבוא בית-המשפט להפעיל את סמכויותיו לגבי קביעת השימוש בדירה עם פירוק המשפחה, יביא בחשבון את הנסיבות הבאות:
- א. הצורך לספק מדור לילדים, אם קטינים ואם נזקקים, לפי סעיף 5 לחוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), התשי"ט-1959.
 - ב. האפשרויות העומדות לרשות כל אחד מבני הזוג הנפרדים לדאוג למדור אחר, והזמן הדרוש לבן-הזוג שאינו נשאר בדירה להשיג לעצמו מדור אחר.
 - בשום מקרה לא יוכל צד שלישי להשיג זכויות של הגנת הדייר כלפי הבעלים של הדירה, או חלקה, מכוחו של בעל זכות השימוש.
 - פרט למקרים יוצאים מן הכלל, שיפורט ע"י בית המשפט, יהיו נישואין מחדש עילה להפסקת השימוש בדירה ע"י הרשאי להשתמש בה לאחר פירוק המשפחה.
 - ג. התנהגות הצדדים בחיי הנישואין תובא בחשבון בעת קביעת הזכאי להשתמש בדירה.
 - ד. הסכם בין הצדדים בענין הדירה והשימוש בה לאחר פירוק המשפחה, שיאושר ע"י בית-המשפט או בית-הדין, דינו כדין פסק-דין שניתן לענין זה.
 - ה. הסמכויות המפורטות לעיל, המאפשרות לבית המשפט לתת רשות שימוש בדירה לאחר פירוק המשפחה למי שאינו בעליה, אין דינן כדין, הסמכויות הניתנות לו לקבוע את השימוש בדירה בעת קיום הנישואין, ולא יפעיל אותם בית-המשפט אלא בנסיבות מיוחדות ועל-פי הנמקה מיוחדת.

- 45 -

1. לעולם לא יקבע בית המשפט שימוש משותף בדירה לאחר הגירושין, וכן לא יקבע חלוקה פיזית של הדירה, כל עוד זו לא תחולק לשתי יחידות נפרדות ממש, ולא יתן תוקף להסכם לעשות כן.
8. נוסף להמלצתנו לעיל על ריכוז כל הדיונים בין בני המשפחה למדור לדיני משפחה בבית-המשפט המחוזי, אנו מדגישים כי הסמכות לדון בענין דירת בני-הזוג, על כל היבטיה, תהיה נתונה הן לבית-הדין הרבני לפי סמכותו והן לבית המשפט המחוזי.
9. ברצוננו להבהיר, כי אין בהוראות אלה כדי לפגוע בכל זכות של הצדדים לפי הדין האישי, ובית-המשפט הדין בדירת המגורים חייב לקחת בחשבון את הזכויות בדין האישי.
10. מתחייב מן ההוראות שקבענו לעיל, כי תוגבלנה זכויותיהם של בני-הזוג לעשות עסקאות בדירת המגורים, בין כאשר הבעלות שייכת לשניהם ובין כאשר היא לאחד מהם. לצורך זה, יהיה כל בן-זוג רשאי לרשום הערת אזהרה על הגבלת זכויות אלה בלשכת רישום המקרקעין. בין-הזוג השני יהא רשאי לפנות לבית-המשפט בבקשה למחיקת אותה הערה כאשר יוכיח שאין מדובר בדירת מגורי בני-הזוג, או כאשר בית-המשפט ישתכנע כי מן הראוי לאפשר עריכת עיסקה בדירה, הואיל והתועלת שתצמח למשפחה מכך שקולה כנגד הנזק העלול להיגרם לבן-הזוג המתנגד לה, או כאשר בית-המשפט ייווכח כי הגבלה זו אין בה כדי להגן עוד על זכותו של בן-הזוג המתנגד.
11. בשנה האחרונה קיים נוהג, על פיו תובע אחד מבני הזוג את רעהו לפרוק שתוף בדירת מגורים בבית-משפט השלום. על פי הפסיקה של בית המשפט העליון אין בעובדת היות הנכס בית מגורים משום טעם לעכוב הליכי הפרוק (ע"א 736/85 לזר נ' לזר פ"ד (4) 668). בית המשפט העליון קובע אמנם כי ניתן לעכב את בצוע הפרוק עד להכרעת בית הדין בענין הגרושין אולם ההלכה בנדון זה איננה ברורה עדיין. על פי גישת הועדה דירת המגורים

של בני הזוג אין דינה כדין נכס המוחזק ע"י שותפים זרים והיא ראויה אף להסדר מיוחד במסגרת מכלול הנכסים המשותפים לבני הזוג עצמם.

הועדה ממליצה להסדיר את הבעיות המשפטיות המתעוררות בקשר לדירת מגורים בין בני זוג בהסדר מיוחד הכולל הסדר לגבי זכות השימוש בדירה, עסקאות בה, ואף פרוק השיתוף בה. בקשה לפרוק שיתוף בדירת בני זוג

- 45א' -

מסמנת גם היא קצה קרחון המעיד על מערכת יחסים פגומה בתוך המשפחה. תביעה בענין זה ראויה לדיון במסגרת תביעה בין בני הזוג שענינה מערכת היחסים הכוללת ביניהם. אי אפשר להתעלם מהזכויות והחבובות בתוך המשפחה בכללותה. מצד שני, הואיל וכך ממליצה הועדה לראות את פרוק השיתוף בדירת המגורים כחלק מההסדר המיוחד המוצע על ידה לגבי נכס זה.

הנובע מהאמור לעיל הוא, כי הענין ידון בבית המשפט המחוזי ולא בבית משפט השלום; וכי בית המשפט יהיה רשאי לעכב את הליכי הפרוק או לדחות את תביעת הפרוק או להחליט החלטות ביניים, על פי שיקול דעתו, שיש בהם כדי להסדיר את אופן השימוש בדירה ואת השאלות הרכושיות המתעוררות בעקבות התביעה האמורה.

בית המשפט יהיה רשאי לקחת בחשבון את מגוון השיקולים שהועדה מציעה אותם בדו"ח זה לצורך הכרעה בשאלת זכות השימוש בדירת המגורים. הטעם לכך הוא שתביעה לפרוק שיתוף בדירת מגורים מעלה את אותן שאלות ובאותו הקשר שבו נדונות תביעות מסוגים שונים הנוגעות לדירת מגורים. על פי המלצת הועדה איפוא, דינה של תביעה לפרוק שיתוף בדירת מגורים לא יהיה חלק מדיון בפרוק שיתוף רגיל במקרקעין אלא חלק מהדיון בתביעות בעניני המשפחה. נראה לנו כי העמדה כזו של הדברים יוצרת את האזון בין הזכויות הקניניות של בני הזוג מצד אחד, לבין ההתחשבות במערכת היחסים בתוך המשפחה, מצד שני, אין שום הצדקה או הגיון בהפרדה של נכס אחד

- מה עוד שנכס זה קשור באופן מיוחד במרקם החיים המשותפים - מתוך כלל מערכת ההסדרים בתוך המשפחה ולדון בו כאילו היה יחידה עצמאית בפני עצמה ולא בהקשר הכולל של המשפחה והיחסים בתוכה.

12. בעת הדיון בחלוקת הרכוש לצורך גירושין, יהא בית-המשפט רשאי לקבוע, כי הבעלות בדירת המגורים או בחלקה, תהיה לאחד מבני-הזוג גם אם בן הזוג השני רשום כבעלים, בה או בחלקה, בלשכת רישום המקרקעין או בכל מקום רישום אחר. זאת, אם נוכח בית-המשפט לדעת, כי אותו חלק מהדירה נרכש בכספו של בן-הזוג שאינו רשום כבעלים או בכספי הוריו או בני משפחתו, לקראת הנישואין, והנישואין ארכו פחות מ-7 שנים. בית-המשפט יהיה רשאי להפעיל את סמכותו הנ"ל גם אם הנישואין ארכו יותר מ-7 שנים, אם יוכחו לו נסיבות מיוחדות בענין זה. בית-המשפט יהא רשאי, על-פי הנסיבות, לשלול את מלוא חלקו של בן-הזוג או רק חלק מחלקו האמור.

- 46 -

הצעתנו זו באה בעקבות נסיון מר שנצטבר במקרי גירושין רבים, כאשר זוגות רוכשים דירה לקראת נישואיהם או בעת הנישואין, במימנו של אחד מהם או של הוריו, ומתוך רצון טוב ותקווה לחיי נישואין הרמוניים נרשמת הדירה על שם שניהם. כאשר פורץ ריב, לאחר תקופת נישואין קצרה, מהווה קביעת הבעלות על הדירה או על חלקה, לאחר הגירושין, סלע מחלוקת עיקרי בין בני-הזוג, המונע מהם להסדיר את עניניהם מחוץ לכתלי בית-המשפט. קביעת זכויות הצדדים על-פי דיני הקניין הרגילים גורמת להתעשרות בלתי-הוגנת של צד אחד ועוול לצד השני. הדין הקיים (דיני הקניין והמתנה) אינו ערוך לפתרון בעיה זאת.

דרכי פעולה

לא נחזור על פרטי ההצעות שהוזכרו לעיל. העקרונות המפורטים שהצענו מחייבים הוספת פרק חדש, תחת הכותרת "דירת המגורים", בחוק יחסי-ממון בין בני-זוג, התשל"ג-1973.

בעקבות הצעותינו יש גם לתקן את חוק בתי-המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984, ולקבוע הוראות ביחס לגריעת סמכות מבית-המשפט השלום והענקת סמכות לבית-המשפט המחוזי. כמו כן יש לתקן את חוק המקרקעין, התשכ"ט-1969, ואת חוק המתנה, התשכ"ח-1968, כמתחייב מההמלצות לעיל.

- 47 -

יחסי הורים וילדים

לוועדה הוגשו הצעות שונות לשינוי המצב החוקי ביחס להחזקת ילדים. במיוחד הופנתה תשומת לב הועדה לחוק הקיים במדינות שונות בארצות-הברית לגבי החזקה משותפת של הילדים לאחר הגירושין.

הועדה החליטה שלא לדון בשאלה זו. המצב החוקי הקיים אינו שולל את האפשרות לקבוע החזקה משותפת, אולם בידי הועדה לא היו מחקרים מספיקים, לא בשטח התיאורטי ולא בשטח הקליני, על השפעת הסדר של החזקה משותפת על טובתם של הילדים לאחר הגירושין. על כן אין לוועדה המלצות בתחום זה. אולם מצאנו לנכון להזכיר שתי בעיות אחרות ביחסי הורים וילדים, שבנוגע אליהן הועדה החליטה להגיש המלצותיה.

שמירת הקשר בין הורה לבין ילד שאינו נמצא בחזקתו אינה מתבצעת תמיד בדרך משביעת רצון. החוק הקיים מאפשר לכפות על הורה שהילד נמצא בחזקתו קיום ההסדר, שבהסכם או בפסק-הדין, לגבי שמירת הקשר של הילד עם ההורה השני, אולם בתי-המשפט ולשכות ההוצאה לפועל נמנעים מלנקוט צעדים דרסטיים למימוש הסדרים אלה.

הועדה סבורה, כי יש מקום להפנות את תשומת הלב של בתי-המשפט לסמכויות שבידם, כדי שינקטו אמצעים מתאימים לאכוף את החלטותיהם, או את הסכמי הצדדים, באמצעות פקודת בזיון בית-המשפט (חא"י, פרק כג, מס' 12 לשנת 1929). כאשר "מסתתר" ההורה שילד נמצא בחזקתו מאחורי עמדתם של הילד כביכול, יכול בית-המשפט להביא בחשבון התנהגות זאת בעת קביעת סכום המזונות, או לשנות את סכום המזונות שנקבעו, על-פי הפסיקה הקיימת. שימוש נמרץ יותר באמצעי זה עשוי להועיל במקרים רבים.

בעיה נוספת שאנו ממליצים להתייחס אליה, היא בעיית התחייבויותיהם של הורים לקראת הגירושין, בענין מזונות הילדים, כאשר מתברר לבית-המשפט כי ההסדר שהושג נוגד את טובת הילד.

כיון שבדרך כלל יש צורך בהסכמת שני בני-הזוג לגירושין, מנוצל מצב זה לעתים כדי לכפות על נשים הסדרים למזונות הילדים, שלפיהם יוצאים הבעלים

- 48 -

ידי חובתם בתשלום נמוך מן הראוי. כאשר הסדר זה אינו פוגע בטובתם ובמזונותיהם של הילדים, יש לאפשר לבני-הזוג לקבוע את ההסדרים ביניהם כרצונם; אולם כאשר פוגע ההסדר בטובתם של הילדים, אין הילדים קשורים בו לפי הפסיקה הקיימת, ובתי-המשפט אינם מפעילים את התחייבויותיהם של ההורים לשיפוי של ההורה השני על סכומים שישולמו מעבר להסכם, כאשר שיפוי זה יגרום נזק לילד.

בפסק-דין של בית-המשפט העליון (ד"נ 4/82 קוט נ' קוט, פ"ד לח(3), 197), נקבע שגם במקרה שאין לאכוף את השיפוי על ההורה שהתחייב לשלמו, הרי אם ניתנה לשיפוי ערבות של צד ג', היא ניתנת לביצוע. פסק-דין זה יצר מצב המאפשר להורים להתנות את מתן או קבלת הגט בשיפוי מלווה בערבות. במקרה כזה יתקשה ההורה המחזיק בילד לתבוע את התאמת מזונות הקטין לצרכיו האמיתיים ולאפשרויותיו הממשיות של ההורה השני, בודעו שהערב - שהוא בדרך כלל בן משפחה או אדם המקורב להורה - יצטרך לשאת בהוצאות החזרת המזונות שייפסקו לילד. משמע, לא צרכיו של הילד ואפשרויותיו של ההורה הם שיקבעו את סיפוק צרכי הילד, כי אם ההסכם שנעשה, שכאמור, לא הביא בחשבון ראוי את טובתו של הילד.

הואיל ופסק-דין בענין קוט ניתן לפי המצב החוקי הקיים, יש צורך בהתערבות המחוקק. אנו ממליצים שהמחוקק יקבע, כי כל הסכם שנעשה למזונות ילד וכל ערבות שניתנה לביצוע הסכם כזה יהיו נתונים לבדיקת בית-המשפט או

בית-הדין; ואם מצאו ערכאות אלה כי טובתו של הילד מתקפחת בעקבות כך, יוכלו לתת כל צו שימצאו לנכון בענין תוקפם של הסכם או ערבות אלה, או בענין מועד הפעלהם.

- 49 -

דרכים לזירוז הליכי דיון

בסעיף 8(ה) לחוק הדיינים, התשט"ו-1955, נקבע: "בית דין רבני אזורי ידון בשלושה", ובסעיף 8(ב) לחוק זה נקבע: "בית-הדין הרבני הגדול ידון בלא פחות משלושה...". הפסיקה פירשה, שאין בית-דין רבני רשאי, אפילו בהסכמת הצדדים, לדון בהרכב חסר, ומשדן בהרכב חסר, הרי הוא פועל ללא סמכות (ע"א 201/82 אבלין פרץ ואח' נ' אסולין, פ"ד לז(2), 328; בג"ץ 7/83 פיארט נ' בית-הדין הרבני האזורי חיפה ואח', פ"ד לח(1), 673), מגבלה זאת מתאימה לדין האישי העברי. אולם יש הליכים שהדין האישי מאפשר דיון בהם גם שלא בפני הרכב של שלושה דיינים. הוראת החוק כיום אינה מאפשרת לבית-הדין לקיים אף הליך בפחות משלושה דיינים, ומצב חוקי זה גורם לסרבול ההליכים בדיונים כאשר אחד הדיינים נעדר. מאחר שבת-הדין דנים כאמור רק בשלושה, קשה בדרך כלל למלא חסרון זה ע"י דיין אחר, כי אז נפגם תקפו של הרכב שני. כדי לזרז את ההליכים ולמנוע סבל מיותר מבעלי הדין, אנו מציעים לתקן את חוק הדיינים ולקבוע בו, שבאותם הליכים שהדין האישי מאפשר זאת, ידון בית-הדין בהרכב של פחות משלושה.

- 50 -

פתרון בעית העגינות כשהתובע בחוץ לארץ

סעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגרושין), התשי"ג-1953 קובע, כי תנאי הסמכות של בית הדין הרבני הם: "עניני נישואין וגירושין של יהודים בישראל תושבי הארץ או אזרחיה".

המלה "בישראל" פורשה בפסיקה כדרישה מצטברת נוספת, שעל-פיה על הצדדים לדיון להיות נוכחים בפועל בישראל בעת פתיחת ההליך. בשלב מאוחר יותר רוככה דרישה זו לגבי התובע ונקבע כי די ב"נוכחות קונסטרוקטיבית". (בג"צ 238/81 האלפי פורסם, "בתקציר" יז 239). לגבי הנתבע נשארה הדרישה המקורית בעינה.

פרשנות זו עלולה לגרום למצבים קשים של עגינות, כאשר אחד הצדדים עוזב את הארץ. במקרה זה, גם אם מרכז חייה של המשפחה היה בישראל, לא ניתן לתבעו בארץ. הואיל ודיון בהתרת נישואין בדרך דתית ניתן לכפות רק בישראל, עלול מי שנשאר בארץ למצוא את עצמו במצב שבו אינו יכול להתיר את קשר הנישואין עם בן-זוגו.

במקרים כאלה אין תחרות בין ערכאות השיפוט השונות. מבחינה עניינית, הסמכות מוקנית לבית-הדין הדתי המוסמך בלבד. הנושא הנידון הוא היקף סמכותו הבינלאומית של בית-הדין. אין שיטות משפטיות במדינות אחרות המתנות סמכות בעניני מעמד אישי בנוכחותו הפיזית של הנתבע. יתר על כן, אנו סבורים כי אין כל הגיון משפטי או ענין שבמדינות משפטיות המחייב את תנאי הסמכות שנקבע בפסיקה ביחס למלה "בישראל".

בשל התוצאות הקשות העלולות לנבוע מדרישת הנוכחות הפיזית של הצדדים לדיון בישראל, בעת פתיחת ההליך, כתנאי לסמכותו של בית-הדין בעניני נישואין וגירושין, אנו ממליצים לבטל תנאי זה.

יחד עם זאת, אנו ערים לכך, שאם לא תיקבע כל מגבלה טריטוריאלית לסמכותו של בית-הדין, עשויה זו לחול גם על אזרחי המדינה, שאין להם או למשפחתם או לקשר הנישואין שביניהם, כל זיקה לישראל.

- 51 -

על כן אנו ממליצים לקבוע את "הזיקה לישראל" כמבחן לסמכותו הבינלאומית של בית-הדין בעניני נישואין וגירושין. מבחן הזיקה מקובל בשיטות משפט שונות בעולם כמבחן ראוי להיקף הסמכות הבינלאומית בעניני סטטוס.

הזיקות הנראות לנו מספיקות לשם הקניית הסמכות הן:

- א. מושב ישראלי
- ב. מגורים בישראל
- ג. קשר נמשך של אחד מבני-הזוג לישראל
- ד. מרכז החיים של המשפחה בישראל
- ה. הנישואין נערכו בישראל וקיים קשר כלשהו של המשפחה לישראל

נראה לנו שזו היתה למעשה כוונתו המקורית של המחוקק. מבחן הזיקה לישראל אומץ גם, הלכה למעשה, לצורך תחימת סמכותו הבינלאומית של בית-הדין הרבני בתביעת מזונות של אשה במסגרת סעיף 4 לחוק שפוט בהי-דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953.

החיקוק המוצע על ידינו נראה לנו חיוני למניעת סבל מיותר מבעלי-דין. הצעתנו אינה מרחיבה את סמכות בית-הדין על חשבון ערכאות אחרות ואינה מהווה כל פריצה של כללי המשפט הבינלאומי הפרטי, אלא להיפך: היא מבקשת להגשים עקרונות של המשפט הבינלאומי הפרטי בתחום זה, בישראל.

- 52 -

כפיית גט

חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגרושין), התשי"ג-1953 יצר מנגנון לכפיית גירושין במקרים שבית-הדין הרבני פוסק כי יש לכפות על צד מתן או קבלת גט. החוק קובע, כי ששה חדשים מיום מתן פסק-דין כזה, רשאי בית-משפט מחוזי, לפי בקשת היועץ המשפטי לממשלה, לכפות במאסר לציית לפסק-הדין.

בקורת כפולה זו של היועץ המשפטי ושל בית-המשפט המחוזי על החלטתו של בית הדין הרבני, נתיחרה כיום, בעקבות החלת עקרונות אכיפת פסקי-דין, בתיקון משנת תשמ"ב לפקודת בזיון בתי-המשפט (הא"י, פרק כג, מס' 12, לשנת 1929), בסעיף 7(א) לחוק בתי דין דתיים (כפיית ציית), התשט"ז-1956.

ההליכים האמורים לפי החוק, כשניתן פסק דין לכפיית גט, מאריכים את הדין שבין הצדדים וגורמים סבל מיותר. והנסיון מלמד כי פסק-דין לכפיית גט ניתן לאחד מבני-הזוג בדרך כלל לאחר זמן ממושך של דיונים, והצורך להמתין ששה חדשים נוספים ולפנות בענין היועץ המשפטי ולבית-משפט גורם לעיגולי דין. הנסיון גם הראה, כי החששות שליוו את המחוקק וגרמו לו להימנע מלתת לבית-הדין סמכות עצמאית לפסוק אמצעי כפייה, אינם מוצדקים. וזאת הוכח גם ע"י החלת פקודת בזיון בית-המשפט, הנזכרת לעיל, על בתי-הדין.

על כן אנו מציעים שחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953, יתוקן, וייקבע, כי פסק בית-דין רבני שיש לכפות בן-זוג למתן או לקבלת גט, יהא בית הדין מוסמך, לאחר מתן ארכה סבירה בעיני בית הדין, לצוות על מאסרו של הסרבן עד אשר יתן או יקבל את הגט.

כן יהא בית-הדין הרבני מוסמך להטיל חיובים כספיים לפי הדין האישי כדי להביא את הצד הסרבן לידי מילוי פסק הדין בענין מתן או קבלת גט.

- 53 -

הכנסות אשה מנכסים כנגד מזונותיה

לפי הדין האישי היהודי, זכאי הבעל בדרך כלל לקזז את הכנסותיה של אשתו מנכסיה, כנגד המזונות שהוא חייב לה. ואולם, בית-המשפט העליון קבע, כי על-פי חוק שיווי זכויות האשה, תשי"א-1951, אין לבעל זכות להכנסות אשתו כנ"ל.

בעקבות כך נפסק בבית-המשפט העליון גם, כי חיובו של הבעל במזונות אשתו יעמוד בתוקפו אף אם בידיה הכנסות מנכסיה.

בית-המשפט פנה למחוקק בבקשה לתקן את האנומליה שהשתררה בעקבות פסיקה זו. בשנת תשל"ו נתקבל בכנסת, ברוח זו, תיקון לחוק לתיקון דיני משפחה (מזונות). לאחר סעיף 2 לחוק המקורי (הקובע כי "א. אדם חייב במזונות בן-זוגו לפי הוראות הדין האישי החל עליו, והוראות חוק זה לא יחולו על מזונות אלה...") הוסף סעיף 2א כלהלן: "על אף האמור בחוק שיווי זכויות האשה, תשי"א - 1951, בקביעת מידת המזונות שאדם חייב לספק לבן-זוגו, רשאי בית-המשפט להתחשב בהכנסותיו של בן-הזוג מעבודה ומנכסים, ואם ראה לנכון - גם מכל מקור אחר".

כאשר הובא תיקון זה לדיון בבית-המשפט העליון, נחלקו דעות השופטים, והיו שגרסו כי הוראות סעיף 2א הנ"ל אינן חלות על מזונותיהם של יהודים, וזאת בשל הוראות סעיף 2(א) הקובע, כי הוראות חוק זה אינן חלות על מזונות הנידונים לפי הדין האישי.

ענין זה נידון בפסקי-דין ובספרות המשפטית, אך הערפול עדיין מרובה בו.

כדי להבהיר את המצב נראה לנו, כי יש לתקן את סעיף 2(א) לחוק לתיקון דיני משפחה מזונות באופן שיאמר בו:

"אדם חייב במזונות בן-זוגו לפי הוראות הדין האישי החל עליו, והוראות חוק זה, וכך הוראות סעיף 2 לחוק שיווי זכויות האישה, תשי"א - 1951, לא יחולו על מזונות אלה".

- 54 -

תיקון זה יחיל את הוראות הדין האישי במלואן על מזונות האשה, ובכל המקרים שהדין האישי מאפשר לזקוף את הכנסות האשה מנכסיה לעומת החיוב במזונות, ניתן יהיה לעשות זאת על אף הוראת חוק שיווי זכויות האשה.

מאידך, באותם המקרים שגם הדין האישי קובע כי הכנסות האשה אינן ניתנות לזקיפה כנגד מזונותיה, תחול חובת המזונות למרות הכנסות אלה. התיקון כמוצא על-ידינו ייתר את סעיף 2א, ועל כן הוא יבוטל.

- 55 -

הוצאה לפועלמבוא

בעיות מיוחדות מתעוררת בשלב ההוצאה לפועל של פסקי-דין למזונות; מהן בעיות שנגרמו בתקופת האינפלציה המואצת ומהן בעיות הנגרמות ע"י התנהגותם של הצדדים.

פסקי-הדין למזונות אינם מפורטים תמיד כראוי, וכאשר הם מוגשים להוצאה לפועל נגרמים חיכוכים מיותרים בין הצדדים. על כן אנו סבורים, כי יש להתקין תקנות שיפשטו וייעלו את ההוצאה לפועל של פסקי-דין למזונות ויבטיחו שכל הפרטים הטכניים הדרושים לצורך הוצאה לפועל של פסקי-דין אלה ייכתבו בצורה ברורה ומדויקת בפסקי-הדין.

2. עקרונות

עקרונות תקנות הוצאה לפועל יהיו כדלהלן:

1. כל פסקי-הדין המצמידים את סכום המזונות למדד יוקר המחיה, בסיסם יהיה המדד הידוע ביום תחילת החיוב, או ביום שייקבע ע"י בית המשפט כמודד ההצמדה.
2. העדכון יחשב ביום שנקבע בפסק-הדין
3. אם לא נאמר אחרת בפסק-הדין, יתווספו הפרשי עליית המדד למזונות מיום העדכון ואילך, ולא למפרע.
4. נקבע בפסק-דין שהעדכון ייעשה בחודש מסוים, יערך העדכון בראשון לאותו חודש, לפי המדד הידוע באותו יום.

5. קבע בית-המשפט תשלום להוצאות אחזקת הבית בלא לפרט את מהותן, יראו את הוצאות אחזקת הבית כהוצאות השוטפות בלבד. כגון חשמל, מים, גז, טלפון (אם היה בדירה).

- 56 -

6. נפסקו מזונות, תישלח לחייב הודעה באמצעות לשכת ההוצאה לפועל, שבה יפורט מספר חשבונו של הזוכה בבנק ושאליו יהיה החייב להעביר את סכום המזונות הפסוקים.

7. יש להגיע להסדר עם הבנקים, בדבר תשלום מזונות באמצעותם. הבנק ישלח הודעה המאשרת קבלת מזונות בחשבון הזוכה והעתקה יומצא ללשכת ההוצאה לפועל, תוך ציון מספר התיק, ההודעה תתויק בתיק בני-הזוג בהוצאה לפועל.

חייב המשלם לחשבון הבנק של הזוכה, רשאי לקבל, הוא או בא כוחו העתק מהודעת הפקדת הכסף, ובכך ייחשב כטוען טענת פרעתי.

8. לפני הגשת בקשה להוצאת פקודת מעצר בשל אי-תשלום חוב מזונות, תימסר הצהרה באזהרה של הזוכה, או הצהרה בכתב של עורך-דינו, כי לא הגיעה אליו ידיעה או לא הודע לו ע"י לקוחו, שהסכום האמור בבקשה לפקודת המאסר שולם.

9. רשם ההוצאה לפועל יוסמך להטיל סכום הוצאות בשיעור גבוה במקרים שבהם היה צורך לנקוט הליכי הוצאה לפועל משום שבמועד החיוב לא העביר החייב את התשלום לבנק.

10. לשכת ההוצאה לפועל תוסמך להורות בעת הטלת עיקול על משכורתו של חייב, כי על משלם המשכורת להעביר את הסכום הנפסק ישירות לחשבון בבנק.

11. רשם ההוצאה לפועל יהיה רשאי לחייב את הזוכה בתשלום דמי נזק הולמים לחייב, שנגדו ננקטו הליכי הוצאה לפועל, כאשר היה ידוע לזוכה או שהיה

יכול להיות ידוע לו ע"י קבלת העתק הודעה מהבנק, שהסכום אשר בגינו ננקטו הליכי הוצאה לפועל שולם למעשה. ניתן יהיה לחייבו בסכום הוצאות גבוה במיוחד אם הפעולה שהתבקשה היתה הפעלת פקודת מאסר.

12. הגשת בקשה לפקודת מאסר לחייב בתשלום מזונות באמצעות עורך-דין, כאשר היה ידוע לעורך-הדין שהסכום שולם, תהווה עבירה על כללי האתיקה של לשכת עורכי-הדין. רשם ההוצאה לפועל יוסמך לחייב את עורך הדין אישית בדמי נזק.

- 57 -

13. נפסקו מזונות לקטין, לא יינקטו הליכים בהוצאה לפועל לאחר שיוכח כי לקטין מלאו 18 שנה, אלא אם כן נקבע אחרת ע"י בית-המשפט.

14. ניתן פסק-דין אחד למזונותיהם קטינים אחדים, יופסקו הליכי ההוצאה לפועל בגין החלק היחסי של הקטין או הקטינים אשר הגיעו לגיל 18, אלא אם נקבע אחרת ע"י בית-המשפט.

15. ראש ההוצאה לפועל יוסמך להצמיד את חוב הפיגורים למדד יוקר המחיה החל מיום החיוב ועד ליום התשלום, אלא אם נקבע אחרת בפסק-הדין.

כדי למנוע דחית תשלומי מזונות, יש לתקן את חוק פסיקת ריבית והצמדה, התשכ"א-1961, ולקבוע בו הוראה שבה ייאמר: "תשלום מזונות שלא שולם במועדו ישא הפרשי הצמדה וריבית כחוק, מהיום המיועד לבצוע התשלום ועד ליום התשלום בפועל, אם לא נקבע אחרת בהחלטה או בפסק-הדין".

הרשם יהיה מוסמך להטיל חיוב הצמדה גם לגבי חלקי חודש או ימים של אזור בתשלום בהתאם לחלק היחסי של הפרשי ההצמדה שלא הגיע להצמדת חודש מלא.

18. כל סכומי החוב אשר החייב במזונות חייב לשלם ואשר לגביהם יש זכות גביה ממנו ע"י המוסד לביטוח לאומי, ישאו הפרשי הצמדה לפי חוק פסיקת ריבית, ממועד החיוב ועד למועד התשלום בפועל.

19. רצוי שבת-המשפט ינהיגו נוסח דומה ואחיד לגבי החלק האופרטיבי במתן פסקי-דין למזונות (פסיקתא). אנו מצרפים כנספח ג' לדו"ח, נוסח מומלץ של פסיקתא. פירוט החיוב המופיע בנוסח זה יפתור לדעתנו בעיות שנתעוררו בעבר בעת ביצוע פסקי-דין למזונות בהוצאה לפועל. אנו ממליצים כי פסיקתא זו תאומץ בתקנות הנלוות לחוק ההוצאה לפועל, התשכ"ז-1967, ויקבע כי כל פסק-דין שניתן ע"י בית-המשפט יהפוך לפסיקתא ע"י רשם בית-המשפט בנוסח המצורף, אלא אם כן משתמע אחרת מנוסח פסק-הדין.

20. כמו כן אנו ממליצים, כי לטופס 27 יתווספו פרטים לפי נוסח טופס הרצאת פרטים בתביעה למזונות המוצע על ידינו להלך בנספח ב' לדו"ח.

- 58 -

21. אנו ממליצים על תיקון חוק ההוצאה לפועל, התשכ"ז-1967, ביחס להמצאת אזהרה למזונות. מוצע להוסיף ס"ק (2) לסעיף 7 ובו יאמר:

יוחל בבצוע פס"ד או החלטה למזונות אף בטרם הומצאה אזהרה לחייב, אם היה מיוצג ע"י עו"ד, או נכח בעצמו בעת ניהול התביעה. תצהיר הנושה בדבר מילוי תנאים אלה יחשב כראיה מספקת לצורך נקיטת הליכי הוצאה לפועל של פס"ד למזונות.

22. ניתן יהא למסור פקודת מאסר על אי תביעת חוב תשלום בידי הלווה לצורך בצויה. הבקשה תהא מלווה בתצהיר של הזוכה שהחוב למזונות לא-שולם עד למועד מתן התצהיר וכן בהתחייבות לא לבצע הפקודה אם יקבל בינתיים אם הכספים המגיעים לו. הפעלת פקודת מאסר ע"י הזוכה, כאשר ידוע לו שהחוב שולם תחשב כעבירה פלילית, ויושב ראש ההוצאה לפועל יהיה מוסמך לקנוס את בן הזוג המשתמש לרעה בהליכים אלו.

23. יש לפטור מאגרה, תביעה לפסק-דין הצהרתי בעניני רכוש כתוצאה ממשבר במשפחה. לשם כך יש לתקן את תקנות בית-המשפט (אגרות), תשל"ו-1976,

ולכלול את התביעה האמורה בכלל העניינים הפטורים מאגרה, המנויים בסעיף 21 לתקנות.

לחילופין: יש לקבוע שיעור אגרה מיזערי בעת הגשת התביעה, כאשר תשלום יתרת האגרה יידחה עד לאחר מתן פסק-דין, כפי שנהוג בתביעות לנזקי-גוף.

24. יש לחתור להסבת מדור המזונות לשכת ההוצל"פ בתל-אביב למיכון, כפי שנהוג כיום בהוצאה לפועל של פסקי-דין אחרים בלשכת ההוצל"פ בתל-אביב.

דרכי פעולה

יש להתקין תקנות הוצאה לפועל בהתאם לעקרונות הנזכרים לעיל.

ועל זה באנו על החתום היום יום ז' לחודש מנחם אב תשמ"ו 12/8/1986

אלישע שינבויים
שופט בית המשפט המחוזי
יור"ר הועדה

אהרון מלמד
שופט בית המשפט המחוזי

עשרה הלל
עורכת דין

ד"ר אריה קודי
עורך דין

ד"ר אריאל גוון-צבי
אוניברסיטת תל-אביב

פרופ' נחום רקובר
משנה ליועץ המשפטי לממשלה

מנוסבין
עורך דין

בנובסקי
ע"ד

12/8/86

- 60 -

נספח א'עמדת משרד העבודה והרווחה לענין אגף לעניני משפחה

משרד העבודה והרווחה רואה בחיוב את היזמה לריכוז עניני הנוער והמשפחה באגף מיוחד של ביהמ"ש המחוזי. מקובלת עלינו הצעת הוועדה לבחינות יישום דיני המשפחה בכל הנוגע לחוקים אשר יתופלו ע"י אגף זה וכן על דרכי ניהול המשפט מבחינת סדרי הדיון המשפטי. אנו תומכים בשילוב התהליך הפלילי - ענישתי עם התהליך הטיפולי בכל הנוגע לבני נוער, אולם יש להפריד בין שני הליכים אלו כאשר מדובר במבוגרים.

משרד העבודה והרווחה מקיים מערכת ארצית של שרותים סוציאליים לטיפול במשפחות ובילדים ורכש ידע ונסיון בתחום זה. באופן עקרוני מחייב המשרד את ההצעה לפיה יש להקים ליד האגף לעניני נוער ומשפחה, מערכת לאבחון וייעוץ ולפתח דרכי טיפול במשפחות הפונות לבתי המשפט ובתי הדין בעניני אישות, מזונות, משמורת ילדים וגרושין.

האבחון והטיפול צריך להתבצע ע"י שתי מערכות נפרדות, כאשר המגמה הכללית צריכה להיות שמוש במערכות קיימות עד כמה שאפשר. מטרתיהם של מערכות האבחון והטיפול הן:

- א. שמירת טובתם של קטינים.
- ב. שקום המשפחה (מניעת גירושין).
- ג. פרידה וגרושין במינימום נזק לכל בני המשפחה ובמיוחד לילדים.

תפקידיה של מערכת האבחון כדלקמן:

- א. אתור משפחות לשקום היי הנישואין.
- ב. אתור קטינים בסיכון.

- 61 -

ג. מתן מידע וייעוץ במצבים המיוחדים הנובעים מהבעיות המשפחתיות המיוחדות.

ד. תורך בין בני המשפחה.

משרד העבודה והרווחה רואה עצמו שותף לתוכנית זו ואחראי ישירות בעתיד לבצוע החלק האבחוני טיפולי.

להלן הדרך בה אנו רואים את הטיפול בנושא, במקביל לפעולת האגף לעניני משפחה שליד ביהמ"ש המחוזי:

1. אבחון וטיפול

(1) כל פניה לביהמ"ש או לבי"ד בענינים הנוגעים לחיי משפחה, דהיינו מזונות, משמורת ילדים, "שלום בית" וגרושין, יופנו ע"י ביהמ"ש אל המסגרת האחראית לבצוע אבחון והערכה. הפניה תבוצע מיד עם פתיחת התיק בביהמ"ש או בביה"ד, לא יעוכבו דיונים שאינם סובלים דיחוי (מזונות זמניים).

(2) במידה שכתוצאה מתהליך האבחון יתברר שאין מקום לטיפול במשפחה, יוחזר המקרה לבית המשפט או לבית הדין ובמקרה כזה אם ישנם קטינים יוגש תסקיר כנוהל מחייב בכל מקרה.

(3) במידה שכתוצאה מתהליך האבחון יובהר שיש מקום לטיפול בבני הזוג ובני הזוג מסכימים לכך, יופנו בני הזוג לטיפול אל המחלקות לשרותים חברתיים, או לתחנות לטיפול במשפחה, או לגורמים אחרים, הכל כפי שיקבע בנוהל ע"י משרד העבודה והרווחה.

(4) במידה ויובהר שיש מקום לטיפול אך בני הזוג מסרבים לכך, יוחזר הענין לבית המשפט או לבית הדין להמשך דיון עפ"י הנוהלים המשפטיים. אם יש קטינים, יוגש לביהמ"ש או לביה"ד תסקיר לגבי הילדים.

(5) החליטו בני זוג במהלך דיון משפטי לפנות לטיפול, יופנו ע"י ביהמ"ש או ביה"ד ישירות לגורם המטפל, ללא צורך באבחון נוסף, עפ"י הנוהל שיקבע ע"י משרד העבודה והרווחה.

- 62 -

(6) בני זוג שנכנסו לתהליך טיפולי והתברר, בין במהלך הטיפול ובין בסיומו, שהוא לא הביא לתוצאות המצופות, יוחזר הענין לבית הדין ובמקרה שישנם קטינים יוגש תסקיר.

(7) באותם מקרים שמתעורר צורך במהלך האבחון בהתחייבות להגנה על שלומם של קטינים בסיכון, חולי נפש ומפגרים, יש לחייב טיפול ולהפנות לפקידי סעד לחוק הנוער או לחוק הסעד - סדרי דין (הכל לפי הענין). מתפקידם יהיה לפנות לביהמ"ש להפעלת סמכות ולהפנות המקרים לטיפול העובדים הסוציאליים במחלקות לשרותים חברתיים.

(8) בני זוג שהופנו לטיפול והטיפול הביא לתוצאות המצופות, לא יחזרו לבית המשפט או לבית הדין אך הגורם המטפל יהיה חייב לדווח לתיק ביהמ"ש על תוצאות הטיפול.

(9) יקבע בחוק כי תהליכי האבחון והטיפול יהיו חסויים. בכל מקרה שהמאבחנים ו/או המטפלים יהיו אמורים לתת חוות דעת לבית המשפט או לבית-הדין, צריך יהיה להפריד בין מגישי התסקיר לבין העובדים שערכו את האבחון או הטיפול, להוציא אותם מקרים ששני בני הזוג מביעים הסכמה בכתב שחוות הדעת (תסקיר) תנתן ע"י מי שאבחן או מי שטיפל.

2. ארגון

(1) מאחר שמדובר בשינוי תחוקתי וארגוני שחייב טיפול באוכלוסיות בהיקף רחב, אשר בחלקן הגדול לא טופלו עד כה בדרך זו, יש לראות מראש

שהתכנית תחייב התארגנות שונה של השרותים ותוספת משאבים. כדי להערך נכונה לשינוי כזה, מציע המשרד לאמץ את שני העקרונות הבאים:

א. לבצע את התוכנית בהדרגה עפ"י סדר עדיפויות שיקבע.

ב. לבצע ניסוי של מסגרות ארגוניות אלטרנטיביות לפני גיבוש סופי של התכנית.

(2) מאחר ומדובר בהיקף אוכלוסייה אשר אנו מעריכים אותה בכ-30.000 משפחות לשנה, אנו מציעים לקבוע סדר עדיפות כדלקמן:

א. משפחות עם ילדים עד גיל 13.

ב. משפחות עם ילדים עד גיל 18.

- 63 -

ג. זוגות ללא ילדים.

ד. זוגות עם ילדים מעל גיל 18.

(3) אחת ההצעות האפשריות למבנה ארגוני היא כדלקמן:

א. יחידת איבחון והערכה אזורית (המקבילה לתת מחוז של משרד העבודה והרווחה). ביחידה זו יועסקו עובדים סוציאליים מיומנים בעלי ידע בתחום הייעוץ והטיפול בנושאי משפחה, פקידי סעד לחוק הנוער טפול והשגחה ופקידי סעד לחוק הסעד סדרי דין, פסיכולוגים ופסיכיאטרים (אליהם פנו בשעת הצורך), עו"ד לשם מתן מידע וייעוץ משפטי.

ב. הפונים אל ביהמ"ש או בית הדין בענין הנוגע לחיי משפחה, שמקום מגוריהם הוא בתחום אותו אזור (אשר גבולותיו יוגדרו) יופנו אל יחידת האבחון וההערכה.

המשך ההליכים יתקיימו כפי שמפורט לעיל.

בבית המשפט המחוזי _____ ב

התובע(ת) (ים) _____

נתבע(ת) (ים) _____

נ ג ד

הנתבע(ת) (ים) _____

הנתבע(ת) (ים) _____

א. הרצאת פרטים בתביעת מזונות

1. בעלי הדין:

שם המשפחה	שם פרטי	מס' זהות	תאריך לידה	הקרבה	מען מגוריו
_____	_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____	_____	_____

2. האם הוגשו הליכים משפטיים בענין מזונות בין בעלי הדין?
 כן _____ לא _____ אם כן - היכן? _____
 ומה הוחלט בהם? _____

3. מה היה הסכום האחרון שהנתבע שילם לתובע למזונותיו (אם אין סכום מדויק - יש לציין הסכום בקרוב) _____ ומתי שולם סכום זה _____

4. התעסקות בעל הדין: _____

5. הכנסותיו של בעל הדין ב-12 החדשים שלפני התביעה, ברוטו ונטו (לאחר נכוי תשלומי החובה) לפי מקורותיהן, (1) לרבות קצבה או כל הכנסה נוספת קבועה או לא קבועה.

1. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

2. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

3. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

4. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

5. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

6. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

7. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

8. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

9. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

10. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

11. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

12. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

6. התעסקות בעל הדין שכנגד: _____

7. הכנסותיו של בעל הדין שכנגד ב-12 החדשים שלפני התביעה, ברוטו ונטו (לאחר נכוי תשלומי החובה) לפי מקורותיהן, עד כמה שידוע למצהיר (2) לרבות קצבה או כל הכנסה נוספת קבועה או לא קבועה.

1. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

2. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

3. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

4. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

5. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

6. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

7. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

8. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

9. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

10. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

11. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

12. התקופה _____ ברוטו _____ נטו _____ הערות _____

- 65 -

8. פירוט רכוש בעל הדין, (נדל"ן - חוץ מדירת המגורים - עסקים, כלי רכב, מניות בהברות, שותפויות, כספת, ניירות ערך, מטבע זר, דברי אומנות וכל רכוש אחר): _____

9. פירוט רכושו של בעל הדין שכנגד, (נדל"ן - חוץ מדירת המגורים - עסקים, כלי רכב, מניות בחברות, שותפויות, כספה, ניירות ערך, מטבע זר, דברי אומנות וכל דרוש אחר - עד כמה שהדבר ידוע לבעל הדין)

10. פירוט חובותיו של בעל הדין (3) וחובותיו של בעל הדין שכנגד עד כמה שהדבר ידוע למצהיר (2), תיאור הנושים ושיעור התשלומים התקופתיים אם החובות משתלמים בשיעורין, צרף תיעוד מתאים.

הנושה	תשלומים תקופתיים	תיאור החוב	סה"כ החובות
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
בעל הדין שכנגד:			
הנושה	תשלומים תקופתיים	תיאור החוב	סה"כ החובות
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

11. פירוט דירת המגורים של בעל הדין ושל בעל הדין שכנגד:

בעל הדין	מס' החדרים	מס' הנפשות
_____	_____	_____
_____	_____	_____
בעל הדין שכנגד		
הכתובת	מס' החדרים	מס' הנפשות
_____	_____	_____
_____	_____	_____

12. אם יש לבעל הדין (3) ולבעל הדין שכנגד עד כמה שהדבר ידוע למצהיר (2) חשבונות בבנקים הן לבדו והן בשותפות עם אחרים - שמות הבנקים ומספרי החשבון בכל בנק בשני החודשים שלפני הגשת התביעה.

שם הבנק	כתובת הבנק	שם בעל החשבון	מס' החשבון
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

בעל הדין שכנגד:			
שם הבנק	כתובת הבנק	שם בעל החשבון	מס' החשבון
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

13. אם יש לבעלי הדין או לאחד מהם מכונית - פרטים על כך ומי מהם משתמש במכונית, בעל הדין:

סוג המכונית	מספר המכונית	אופן השימוש
_____	_____	_____
_____	_____	_____

בעל הדין שכנגד:

סוג המכונית	מספר המכונית	אופן השימוש
_____	_____	_____
_____	_____	_____

- 66 -

15. סכום המזונות החדשיים הדרושים לתובע(י):

סך _____

סך _____

ב. פרטים נוספים בתביעה למזונות מבן זוג:

1. תאריך הנשואין: _____

2. מקום מושבם של בני הזוג, אם אין להם מקום מושב משותף מקום מושבו של הנתבע (6):

הבעל: _____ האשה: _____

3. אזרחותו/דתו של כל אחד מבני הזוג:

הבעל: אזרחותו _____ דתו _____

האשה: אזרחותה _____ דתה _____

4. האם בני הזוג גרים ביחד? כן לא

אם לא - מי גר בדירה ששימשה לאחרונה את מגורי בני הזוג? _____

ג. פרטים נוספים בתביעה למזונות מהורה או מבן זוגו של הורה

1. האם הורי התובע התגרשו? כן לא אם כן מהי? _____

2. מקום מושבו של התובע: _____

3. אזרחותו/דתו של כל אחד מבעלי הדין ובני הזוג:

שם: _____ אזרחותו: _____ דתו: _____

שם: _____ אזרחותו: _____ דתו: _____

שם: _____ אזרחותו: _____ דתו: _____

שם: _____ אזרחותו: _____ דתו: _____

שם: _____ אזרחותו: _____ דתו: _____

4. בחזקתו של מי נמצא התובע?

5. שאר ילדי הנתבע:

שם: _____ תאריך לידה: _____

שם: _____ תאריך לידה: _____

שם: _____ תאריך לידה: _____

שם: _____ תאריך לידה: _____

האם הנתבע משלם להם מזונות? כן _____ לא _____

אם כן - מה הסכום? _____ (הערת מערכת: שורה זו מחוקה במקור)

6. האם לנתבע בן זוג שאינו הורה של התובע? כן _____ לא _____

7. אם לנתבע בן זוג שאינו הורהו של התובע והוא משלם מזונות לילדי בן הזוג - שמותיהם וגילם של ילדי בן הזוג המתגוררים עם הנתבע והילדים שאינם מתגוררים עמו, וסכום המזונות שהוא משלם לכל אחד מהם (7):

שם: _____ תאריך לידה: _____ סכום: _____

שם: _____ תאריך לידה: _____ סכום: _____

שם: _____ תאריך לידה: _____ סכום: _____

שם: _____ תאריך לידה: _____ סכום: _____

שם: _____ תאריך לידה: _____ סכום: _____

8. במקרה האמור בפרט 7 - התעסקותו, הכנסותיו, רכושו וחובותיו של בן הזוג של הנתבע, בצירוף המסמכים האמורים לגבי פרטים 5, 8, 10 של חלק א' (7):

התעסקותו: _____ הכנסותיו: _____

רכושו: _____

חובותיו: _____

9. אם הנתבע נמצא בחזקת הורה שאינו הנתבע - שאר ילדי ההורה, שמותיהם וגילם, ואם ההורה משלם להם מזונות - מה הסכום, עד כמה בהדבר ידוע למצהיר (2), (8):

שם: _____ תאריך לידה: _____ משלם כן/לא סכום: _____

שם: _____ תאריך לידה: _____ משלם כן/לא סכום: _____

שם: _____ תאריך לידה: _____ משלם כן/לא סכום: _____
 שם: _____ תאריך לידה: _____ משלם כן/לא סכום: _____

- 67 -

10. במקרה האמור בפרט 10 - התעסקותו, הכנסותיו, רכושו וחובותיו של ההורה, עד כמה שהדבר ידוע למצהיר (2), (8):

התעסקותו: _____
 הכנסותיו: _____
 רכושו: _____
 חובותיו: _____

הסברים,

1. בעל דין שהוא עובד שכיר יצרף את תלושי המשכורת ותיעוד אחר על הכנסותיו האחרות ממקום עבודתו ואם אין במקום עבודתו תלושים כאלה אישור מאת מעבידו הכולל פירוט לגבי כל חדש בנפרד או צילום מאלה. אם בעל הדין הגו עצמאי יצרף העתקי דוחות למע"מ.
2. ידיעה אישית או לפי מיטב האמונה.
3. לצרף אישורים במידת האפשר.
4. לצרף אישורים מהבנק.
5. יפורט בידי הנתבע עד כמה שהדבר ידוע לו, גם אם הוא מכחיש את חיובו.
6. הפרט יאומת לפי מיטב האמונה.
7. הפרטים נדרשים מאת הנתבע בלבד או המצהיר מטעמו, הנתבע רשאי למסרם, אם הם ידועים לו.
8. הפרטים נדרשים מאת הנתבע בלבד או מהמצהיר מטעמו, התובע רשאי למסרם, אם הם ידועים לו.

הצהרה בכתב

מרת

אני הח"מ

לאחר שהזהרתי כי עלי להצהיר האמת וכי אהיה צפוי(ה) לענשים הקבועים בחוק, אם לא אעשה כן, מצהיר(ה) בזה לאמור:

1. שמי וכתובתי כנ"ל.
2. כל הפרטים המצוינים בטופס הרצאת פרטים זה הנם נכונים ומדויקים לפי מיטב ידיעתי.

3. אני מצהיר(ה) בזה לאמור כי זהו שמי, זו חתימתי וכי תוכן הצהרתי אמת ונכון.

חתימת המצהיר(ה)

הופיע בפני במשרדי אשר ברח' שזהותו הוכחה לי ע"י תעודת זהות מס' (המוכר/ת לי באופן אישי) וחתם(ה) על הצהרה זו לאחר שהוזהר ע"י כי עליו(ה) לאמר האמת וכי יהיה/תהיה צפוי(ה) לעונשים הקבועים בחוק אם לא יעשה/תעשה כן.	ביום מר/גבי
חתימת עורך הדין	חותמת

- 68 -

נספח ג'

תיק מ.א.

בבית המשפט המחוזי

ב

בענין:

התובע (ים)

- נ ג ד -

הנתבע (ים)

פסיקתא

=====

לאחר הדיון בתובענה נפסק כדלקמן:

א. מזונות

1. הנחבע ישלם לתובעים, לידי התובעת (1) סך של ש' לחודש החל מיום ובכל לחודש שלאחריו.
2. סכום המזונות האמור בסעיף קטן (1) דלעיל יהיה צמוד למדד המחירים לצרכן שבסיסו מדד חדש (נקודות) ויעודכן פעמים בשנה בחדשים לפי מדדי ללא תשלום הפרשי הצמדה למפרע. העדכון הראשון יבוצע ביום

3 .	חיוב המזונות הזמניים עפ"י החלטת בית המשפט מיום מתבטל/הופך סופי לתקופת שער יום
4 .	כל סכום במזומן ששולם לתובעת על ידי הנתבע בניגון מזונות התובע(ים) ממועד פסיקת המזונות הזמניים יהיה ניתן לקיזוז עפ"י דרכי ההוכחה הקבועים בחוק ההוצאה לפועל תשכ"ד-1967.
5 .	קצבת הילדים המשתלמת על ידי המוסד לביטוח לאומי עבור הילדים תהיה לאשה וישולמו לה בנוסף לסכום המזונות עפ"י פסיקתא זו/ינוכו מדמי המזונות המשתלמים עפ"י פסיקתא זו.
6 .	סכום מזונות שיעמוד בפגור מעל ל- ימים מהמועד הקבוע לתשלום עפ"י פסיקתא זו ישא ריבית והצמדה בשיעורים המקסימליים עפ"י חוק רבית והצמדת תשכ"א - 1961 .
<u>ב. אחזקת ילדים</u>	
	החזקת הילדים (התובעים מס') תהיה לתובעת (1) . סדורי הבקורים והראיה של הילדים הנתבעים יהיו כדלקמן:
<u>ג. אשור הליכי בנינים</u>	
1 .	מתאשר(ים) סופית העיקול(ים) מיום בהיק בקשות מס' 2 .
2 .	מתאשר(ים) סופית צו(י) המניעה מיום בהיק בקשות מס' 1 .
<u>ד. הוצאות משפט</u>	
	הנתבע ישלם לתובע(ים) לידי התובעת (1) הוצאות משפט ושכ"ט עו"ד בסך ש' בתוספת מע"מ. הסכומים לפי סעיף קטן זה ישאו רבית והצמדה מקסימליים בתום ימים מתאריך פסיקתא זו.
	ניתן והודע ביום
	שופט